

JAARVERSLAG

Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen

Foto's: BELGA
FOD Justitie
Regie der Gebouwen

Voorwoord

Voor u ligt het vierde verslag van de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen (CTRG). Het verslag betreft de jaren 2008-2010 en baseert zich op de antwoorden van de plaatselijke Commissies van toezicht van de Belgische gevangenissen op de vragenlijst van de CTRGG. Om logistieke en administratieve redenen gaat dit verslag uitzonderlijk over drie werkingsjaren. Voortaan hopen wij echter te voldoen aan de jaarlijkse verplichting.

De onafhankelijke Commissies van toezicht hebben als voornaamste opdracht de bejegeningvoorwaarden van gedetineerden en de naleving van de regels zoals vastgelegd in de 'Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden' te controleren. Daarnaast dienen de commissies ook de minister van Justitie hierover te adviseren.

Onze oud-voorzitter van de CTRG, Georges Lejeune, beschrijft in zijn Inleiding de werkingmoeilijkheden die de CTRG ondervonden heeft gedurende de drie jaren waarover dit verslag handelt. De volgende hoofdstukken synthetiseren de individuele verslagen van de plaatselijke commissies die zijn opgesteld op basis van de vragenlijst ingegeven door de Europese penitentiaire regels van 2006. U kan deze verslagen trouwens op aanvraag inkijken bij de CTRG. Wij waarderen in het bijzonder de inzet van de voorzitters en leden van de plaatselijke Commissies van toezicht voor het geleverde vrijwillige werk in moeilijke omstandigheden. Inderdaad, verschillende commissies beschikken niet over de nodige logistieke en financiële ondersteuning om hun belangrijke opdracht te volbrengen.

De grote krachtlijnen van de CTRG worden toegelicht in de Besluiten. Daarop volgen 32 Aanbevelingen die persisterende actiepunten zijn. Dat betekent dat zij regelmatig zullen worden getoetst en het voorwerp zullen uitmaken van interpellaties van de politieke en penitentiaire autoriteiten.

In het jaar 2011 hebben wij enkele stappen voorwaarts gezet: een verzekeringsdekking voor de leden van de commissies, een betere logistieke steun en de toewijzing van een eigen budget voor de CCSP. In de loop van het jaar 2012 zullen wij streven naar een grotere onafhankelijkheid in de werking. De nieuwe ploeg van de CTRG verbindt zich tot een sterkere ondersteuning van de plaatselijke Commissies van toezicht en tot het uitwerken van procedures die de onmenselijke toestanden waargenomen in de gevangenissen snel kunnen beeindigen.

Gérard De Coninck
Dienstdoende Voorzitter

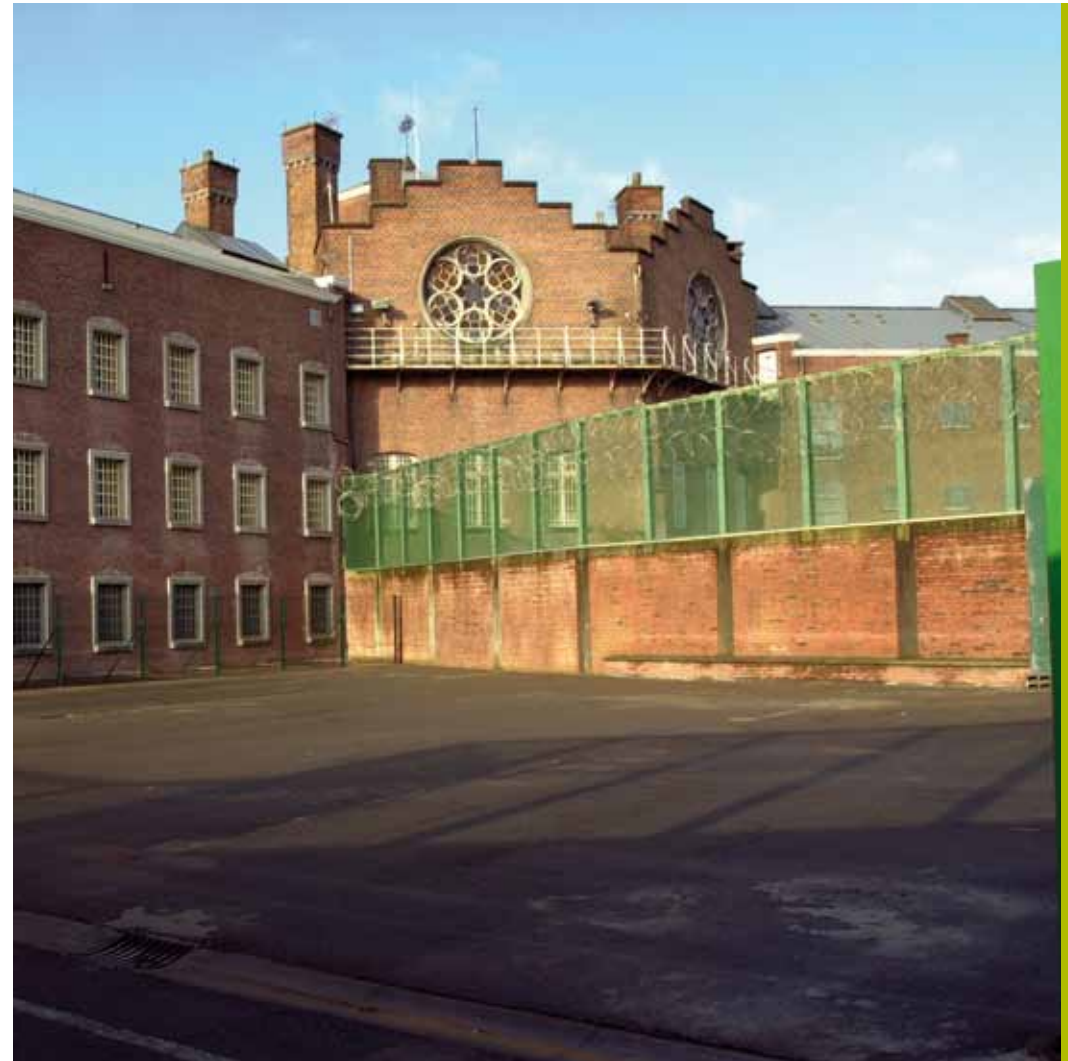
Paul Cosyns
Verkozen Voorzitter

Véronique Laurent
Verkozen Ondervoorzitter

Inhoud

Voorwoord	3	Hoofdstuk 3. Omstandigheden van detentie	23
Inleiding	6	Onthaal en informatie	24
Menselijke en materiële middelen	7	Celruimtes	25
Samenstelling van de CTRG en benoeming van de leden	7	Hygiëne	25
Secretariaat van de CTRG	9	Kledij	26
Onafhankelijkheid van de CTRG	10	Voeding	26
Op vlak van reglementering	10	Juridisch advies	27
In werkelijkheid	10	Contacten met de buitenwereld	27
Contacten met de minister van Justitie en diens medewerkers	12	De programma's met activiteiten	28
Uitwisselingen met internationale organisaties en andere landen	13	Opleidingen en vrije tijd	28
Contacten met de Commissies van Toezicht (CvT) en bezoeken aan gevangenen	13	Het werk van de gevangenen en discriminatie	29
Hoofdstuk 1. Werking van de commissies van toezicht	14	Aanbod van werk	29
Leden werven	15	Verbetering van de beroepsbekwaamheid	30
Problemen bij de werving	15	De beloningen voor gevangenisarbeid	30
Gebrek aan voldoende materiële hulpmiddelen	16	Recht op een salaris	31
Moeilijke relaties	16	Kader van sportieve en recreatieve activiteiten	31
Opleiding van de leden	17	Aanpassing van de opleidingsprogramma's	33
Hoofdstuk 2. De naleving van de rechten van gevangenen?	18	Wat betreft de vastgestelde moeilijkheden:	33
Het leven achter de tralies afstemmen op de buitenwereld	19	Aanhoudende problemen bij de organisatie van de opleidingen	34
Naleving van de mensenrechten	20	De internationale regels	34
De herintegratie bevorderen	21	Vrijheid van denken en van godsdienst	35
Samenwerking met interne diensten	21	Problemen bij de vrijlating van gevangenen?	35
Geschikte voorbereiding van het gevangenispersoneel	22	De problemen van de vrouwen	36
Geregelde inspecties van de gevangenis	22	Contacten met de diplomatieke vertegenwoordiging	36
		Aantal en aard van de klachten van gedetineerden	36

Hoofdstuk 4. Gezondheidszorg	37
Algemene voorkomende klachten en opmerkingen	38
Bijzondere klachten/opmerkingen in verband met de gezondheidszorg	39
Hoofdstuk 5. Goede orde en veiligheid	43
Veiligheidsmaatregelen, dwangmiddelen en gebruik van geweld	44
Fouilleren	44
Controle van externe bezoekers	44
Tuchtprocedures	44
Hoofdstuk 6. Directie en personeel	45
Beschikbaarheid van de directeurs	46
De hoofdbewaarders	46
Het door de Gemeenschappen gesubsidieerde personeel	47
Conclusies	48
Aanbevelingen	57
Bijlagen	62

INLEIDING

Door Georges Lejeune,
Voorzitter van de Centrale Raad,
Van 14 mei 2009 tot 8 juli 2011

Sinds de oprichting van de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen (afgekort CTRG) zijn intussen acht jaren verstreken.

Dit is het moment om een eerste balans op te maken van bepaalde situaties die zich tot nu toe voordeden.

Worden achtereenvolgens bestudeerd:

- » de menselijke en materiële middelen die de CTRG ter beschikking krijgt (I);
- » de kwestie van diens onafhankelijkheid (II);
- » de contacten met de minister van Justitie, zijn kabinet en de FOD Justitie (III);
- » de uitwisselingen met internationale organisaties en andere landen (IV);
- » de contacten met commissies van toezicht (CvT) en bezoeken aan gevangissen (V).

Menselijke en materiële middelen

Samenstelling van de CTRG en benoeming van de leden

De CTRG werd opgericht door het koninklijk besluit van 4 april 2003.

Via het ministerieel besluit van 16.05.2003, op 22.05.2003 gepubliceerd in het BS en van kracht sinds 26.05.2003, werden Mijnheer Michel ROZIE en Mevrouw Nathalie COLETTE - BASECQZ benoemd tot leden en aangeduid als respectievelijk voorzitter en vicevoorzitter.

Na afloop van zijn eerste mandaat op 26.05.2008 vroeg Mijnheer ROZIE daar geen hernieuwing van omdat hem werd gevraagd binnen de magistratuur hoge functies te bekleden.

Mevrouw COLETTE - BASECQZ, advocate en belast met cursussen aan de FUNDP, gaf op haar beurt eveneens om professionele redenen haar ontslag op 12 maart 2008.

Krachtens een ministerieel besluit van 02.10.2003, gepubliceerd op 24.10.2003, werden vier nieuwe leden benoemd: Mijnheer Yves VAN DEN BERGE, Mijnheer Christian BERTEN, Mevrouw Marie-Sophie DEVRESSE en Mijnheer Wilfried MEYVIS. Die laatste twee dienden hun ontslag in: Mijnheer MEYVIS op een onbepaalde datum voor reden van onverenigbaarheid met zijn nieuwe functie op het kabinet van toenmalig minister van Welzijn, Volksgezondheid en Familie, Mevrouw VERVOTTE (cf. MB van 06.06.2006 gepubliceerd op 28.06.2006) en Mevrouw DEVRESSE vanwege onverenigbaarheid omdat zij door minister van Justitie Laurette ONKELINX was aangesteld voor een opdracht voor de FOD Justitie die zij ook heeft aanvaard.

De heren Yves VAN DEN BERGE en Christian BERTEN vroegen geen hernieuwing van hun mandaten, die eindigden op 03.11.2008. De eerste wilde plaats maken voor dokter Paul COSYNS (noodzaak van de naleving van de taalpariteit) en de tweede gaf professionele redenen op (aanzienlijke werklast bij de *Service d'Aide aux détenus* (de dienst voor sociale bijstand aan gedetineerden) van het ministerie van de Franse Gemeenschap).

Werden ook nog aangesteld als leden van de CTRG:

- » Mijnheer Alain HARFORD (MB van 21.06.2004, gepubliceerd in het BS op 02.07.2004);
- » Mevrouw Martine PIERAERTS (MB van 07.09.2004, gepubliceerd in het BS op 11.10.2004);
- » Mevrouw Ann COLLIN (MB van 27.10.2004, gepubliceerd in het BS op 30.01.2005);
- » Mijnheer Georges LEJEUNE, Mevrouw Tina DEMEERSMAN en Mevrouw Julie STRYPSTEIN (MB van 06.06.2006, gepubliceerd in het BS op 28.06.2006).

Uit de voornoemde beschouwingen kan worden afgeleid dat de CTRG jarenlang op een niet reglementaire manier actief was. De bovenstaande benoemingen en aanstellingen moesten namelijk gebeuren via koninklijke besluiten en niet via ministeriële besluiten (vgl. art. 133, §1 van het KB van 21.05.1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen).

De situatie werd hersteld door het KB van 30.04.2009 (BS van 14.05.2009), dat bovendien enerzijds tot leden van de CTRG benoemde:

- » Mevrouw Liesbet KNAPEN als lid van de zittende magistratuur;
- » Mijnheer Gérard DE CONINCK als criminoloog;
- » Mijnheer Christophe DUBOIS;

en anderzijds Georges LEJEUNE en Ann COLLIN aanstelde als respectievelijk voorzitter en vicevoorzitter van de CTRG.

Uit al die vaststellingen blijkt dat de CTRG 12 maanden zonder voorzitter en 14 maanden zonder vicevoorzitter heeft gefunctioneerd.

Omdat de CTRG moet bestaan uit minstens één arts, werd dokter Antoine DONOT benoemd door het ministerieel besluit (sic) van 16.05.2003, gepubliceerd op 22.05.2003 en van kracht sinds 26.05.2003. Toen zijn mandaat op 26.05.2008 afliep, vroeg hij daarvan een hernieuwing, maar dat verzoek werd door het ministerie niet-ontvankelijk verklaard omdat hij al meer dan 70 jaar oud was.

Welnu, artikel 138 quinquies §3 van het KB van 21.05.1965 vermeldt dat *de leden van de Commissie van toezicht niet ouder dan 70 jaar mogen zijn bij de aanvang of de hernieuwing van hun mandaat*, maar er bestaat geen enkele soortgelijke bepaling voor de leden van de CTRG!

De FOD Justitie maakt zich dus schuldig aan een bijkomende onregelmatigheid.

De opvolger van dokter Antoine DONOT, zijn collega Paul COSYNS, werd aangesteld door het KB van 23.10.2009, gepubliceerd op 26.11.2009, net zoals Mevrouw Véronique Laurent die als advocate werd aangesteld.

De CTRG had dus geen arts van 26.05.2008 tot 06.12.2009, ofwel een periode van ruim 18 maanden!

In een brief van 24 januari 2010 liet Mijnheer Christophe Dubois weten dat hij alle activiteiten binnen de CTRG moest stopzetten omdat hij voor zijn professionele carrière vaker naar het buitenland moest.

In hun brieven van 14 maart 2011 besloten Mevrouw Tina DEMEERSMAN en Mevrouw Julie STRYPSTEIN zich terug te trekken omwille van respectievelijk een verandering in de professionele activiteiten en een werkgever die niet langer afwezigheden toeliet voor medewerking aan de werkzaamheden van de CTRG.

Tussen 08.07.2006 en 15.03.2011 werden ze allebei tweemaal zwanger en namen ze dus zwangerschapsverlof.

Een van hen verlengde de periode waarover ze beschikte.

Na afloop van het eerste mandaat (08.07.2011) liet Georges LEJEUNE dat niet hernieuwen.

Tijdens haar tweede mandaat gaf Mevrouw Ann COLLIN om professionele redenen haar ontslag in de brief van 02.08.2011 (KB van 12.09.2011, gepubliceerd op 03.10.2011).

Secretariaat van de CTRG

Artikel 138 §1 van het KB van 21.05.1965 bepaalt dat de *Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen wordt bijgestaan door een secretaris en een plaatsvervangend secretaris, zijnde rijksambtenaren van de Federale Overheidsdienst Justitie, met uitsluiting van het Directoraat-generaal Uitvoering van straffen en maatregelen, die worden aangewezen door de Minister van Justitie.*

Een eenvoudige interpretatie van dat artikel brengt een groot probleem naar voren.

Aangezien de secretaris en plaatsvervangende secretaris van de CTRG rijksambtenaren van de FOD Justitie moeten zijn (met uitsluiting van het DG USM), zijn die op het moment van hun benoeming niet ten volle beschikbaar voor de CTRG. Er werden daadwerkelijk al een of meerdere taken aan hen toegewezen.

Van de ambtenaren die in het secretariaat van de CTRG werden geplaatst, waren meerdere personen dan ook niet gemotiveerd omwille van de toename van het aan hen toevertrouwde werk (de minister van Justitie duidde geen enkele vervangende secretaris aan), te meer omdat verschillende van de voor 10 juli 2009 benoemde ambtenaren naar het secretariaat van de CTRG werden “geduwd” omdat ze geen voldoening schonken in de functies die hen reeds waren toegewezen binnen de FOD Justitie.

De eerste secretaresse van de CTRG moest al snel opzij worden gezet omdat alle aan haar gerichte documenten bij het afval werden gegooid.

De tweede secretaresse leek te voldoen. Toch werden na haar vrijwillig vertrek bij de FOD Justitie talloze onbehandelde dossiers ontdekt.

In november 2007 kwam de derde secretaris.

Hij deed niets en werd dus vanaf 29 januari 2008 vervangen.

Er werd een vierde secretaris aangesteld, maar die bleef slechts tot 31 december 2008 in functie omdat zijn contract van bepaalde duur met de FOD Justitie op die datum ten einde liep.

Hij zorgde volgens de FOD Justitie immers niet voor voldoening, ondanks zijn veelvuldige overplaatsingen naar andere diensten.

Vanaf 10 december 2008 beschikte de CTRG over een vijfde secretaresse.

Al snel bleek dat met haar geen enkele samenwerking mogelijk was en bij de Voorzitter van het directiecomité werd geprotesteerd tegen de nalatigheid waaraan zij zich schuldig maakte.

Die voorzitter nam zeer concrete en doeltreffende beslissingen want na vergaderingen met de voorzitter van de CTRG op 22 juni en 10 juli 2009 besloot hij:

- » dat het tijd werd om de CTRG ernstig te nemen;
- » dat de laatste secretaresse opnieuw bij de diensten van het DG USM aan de slag zou gaan (de CTRG wist niet dat zij daar vandaan kwam!);
- » drie van zijn uitstekende naaste medewerkers aan te stellen om de CTRG bij te staan;
- » een degelijk lokaal ter beschikking te stellen van de leden van de CTRG zodat zij daar konden vergaderen (voordien moesten zij soms werken in een cafetaria van de FOD Justitie);
- » een kantoor vrij te maken (wat gebeurde vanaf november 2010) zodat de voorzitter van de CTRG daar zijn functies kon uitoefenen en er alle documenten nodig voor de goede uitvoering van de taken van de CTRG kon bewaren.

Onafhankelijkheid van de CTRG

De internationale normen benadrukken de noodzaak van externe en onafhankelijke nationale controleorganen in de strafinrichtingen.

Zo zou bijvoorbeeld het volgende op de voorgrond moeten worden gesteld:

- » A) dat het Europees Comité voor de preventie van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (CPT) in zijn rapporten altijd onderstreept dat het "bijzonder belang hecht aan de verwezenlijking van regelmatige bezoeken door een onafhankelijk orgaan aan alle strafinrichtingen" (vgl. rapporten van 1994, 2006 en 2010);
- » B) dat artikel 93.1 van de Europese Gevangenisregels bepaalt dat de omstandigheden van opsluiting en de manier waarop de gevangenen worden behandeld, moeten worden gecontroleerd door een of meerdere onafhankelijke organen, waarvan de conclusies openbaar moeten worden gemaakt;
- » C) dat Mijnheer Thomas HAMMARBERG, mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa, in een rapport naar aanleiding van zijn bezoek aan België van 15 tot 19 december 2008 onthulde "dat de instellingen belast met het onderzoek van de klachten tegen de overheid of de controle van diens activiteiten in het licht van de mensenrechten pas doeltreffend kunnen zijn en het vertrouwen van het publiek kunnen winnen als zij onafhankelijk zijn en beschikken over de nodige middelen voor de goede uitvoering van hun opdracht".

Een advocate van de balie van Brussel benadrukte met heel wat scherpe zinnigheid dat de onafhankelijkheid van de CTRG het risico loopt om wankel te zijn (zie Juliette MOREAU: "De rechten van de gedetineerden binnen de strafinrichting" in "Strafrecht en strafvordering", deel II, nr. 57, uitgeverij Kluwer). Volgens de CTRG is dat wel degelijk het geval, zowel op het vlak van reglementering als in werkelijkheid.

Op het vlak van reglementering:

- » de CTRG is geïnstalleerd binnen de FOD Justitie (art. 130 van het KB van 21.05.1965);
- » het huishoudelijk reglement van de Raad moet worden goedgekeurd door de minister van Justitie (art. 136 van het KB van 21.05.1965);
- » elke betwisting tussen de Raad en een commissie van toezicht moet ter beslissing worden voorgelegd aan de minister van Justitie (art. 137, § 3 van het KB van 21.05.1965);
- » de Raad wordt bijgestaan door een secretaris, zijnde een rijksambtenaar van de FOD Justitie die wordt aangesteld door de minister van Justitie, en ook de taak van het secretariaat wordt door de minister bepaald (art. 138 van het KB van 21.05.1965).

De hierboven vermelde beperkingen van de onafhankelijke werking van de CTRG konden worden ingedamd door de artikelen 21 tot 25 van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden van kracht te laten worden, wat nog niet is gebeurd.

In werkelijkheid:

De wens om te voorkomen dat de CTRG volkomen onafhankelijk is, blijkt ook uit bepaalde gedragingen en beslissingen.

- » na het vertrek van Mijnheer de voorzitter Michel ROZIE wilden de minister van Justitie en/of leden uit zijn onmiddellijke omgeving binnen de FOD Justitie proberen om via een geheime en partijdige procedure als lid en voorzitter van de CTRG een magistraat te benoemen en aan te stellen die zich niet spontaan kandidaat had gesteld;
- » een nieuwe en zeer ernstige poging tot partijdige benoeming vond plaats na het einde van het eerste mandaat van voorzitter Georges LEJEUNE (zie de kranten 'Le Soir' van 29 oktober en 9 november 2011 en 'La Libre Belgique' van 29 oktober en 8 november 2011);

- » kort voor zijn vertrek bleek dat de laatste secretaris van de CTRG was gedetacheerd door het DG EPI om zo de bepaling van artikel 138, § 1 van het koninklijk besluit van 21 mei 1965 te omzeilen;
- » van 4 april 2003 tot 30 mei 2011 beschikte de CTRG niet over financiële middelen. Wanneer de Raad dus ofwel een beroep moest doen op deskundigen (art. 136, § 1 van het KB van 21.05.1965) ofwel moest vergaderen met de commissies van toezicht (art. 10, § 1 van het huishoudelijk reglement van de CTRG) of met de leden van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (Nederland), dan moest hij telkens aan de Voorzitter van het Directiecomité van de FOD Justitie vragen of die de kosten van dergelijke activiteiten wilde laten vergoeden.
Pas in mei 2010 gaf de minister van Justitie richtlijnen zodat de CTRG over krediet en dus ook een grotere zichtbaarheid beschikte. Daardoor kon de wet van 30 mei 2011 (BS van 16.06.2011) binnen de begroting van de FOD Justitie een begrotingslijn van € 100 000 toekennen aan de CTRG.

Uit al die vaststellingen en beschouwingen blijkt dat de CTRG pas een echt onafhankelijk extern orgaan kan zijn als het voortkomt uit het federaal Parlement en als het uitsluitend daaronder valt, onder andere voor:

- » de aanwerving, de benoeming van de leden en de aanstellingen voor de functies van voorzitter en vicevoorzitter;
- » de aanwerving en de benoeming van de nodige secretarissen;
- » het gebruik van kredieten en eigen lokalen.

Contacten met de minister van Justitie en diens medewerkers

Tussen 2008 en 2010 heeft de CTRG via meerdere leden of vertegenwoordigd door zijn voorzitter een ontmoeting gehad met de volgende personen:

- » **op 04.11.2008**, met Mijnheer Philippe BEAUXTRIX, waarnemend adviseur-generaal binnen het Directiecomité;
- » **op 22.06.2009** (2 vergaderingen) met:
 - Mijnheer de minister van Justitie en enkele van zijn medewerkers;
 - Mijnheer Alain BOURLET, Voorzitter van het Directiecomité;
- » **op 10.07.2009** met Mijnheer Alain BOURLET, Voorzitter van het Directiecomité;
- » **op 23.09.2009** met Mijnheer Luc STAS, Adviseur van de Strategische Cel, en drie afgevaardigden van het DG EPI, voor de bespreking van:
 - de controle van de gevangenen;
 - de strafinrichtingen en -infrastructuur;
 - het onthaal, de informatie, de opleiding en de herintegratie van de gevangenen;
- » **op 30.09.2009** met Mijnheer Luc STAS, Adviseur van de Strategische Cel;
- » **op 05.10.2009** met Mijnheer de minister van Justitie en enkele van zijn medewerkers;
- » **op 14.10.2009** met Mijnheer Luc STAS, Adviseur van de Strategische Cel, en vier afgevaardigden van het DG EPI, voor gesprekken over:
 - de gezondheid van de gedetineerden;
 - de bijstand, de behandeling en de persoonlijke begeleiding van de gedetineerden;
- » **op 16.11.2009** met Mijnheer Luc STAS, Adviseur van de Strategische Cel, en twee afgevaardigden van het DG EPI, om de volgende kwesties te onderzoeken:
 - ontspanning, cultuur en sport in de gevangenen;
 - gevangenisarbeid.

Uitwisselingen met internationale organisaties en andere landen

In tegenstelling tot bijvoorbeeld de Franse wetgeving geven het koninklijk besluit van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen en de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden geen aanbevelingen aan de CTRG om contacten aan te knopen met internationale organisaties waarvan de doelen verwant zijn aan de taken van de Raad.

Toch voorziet artikel 93 van de Europese Gevangenisregels dat *de onafhankelijke controleorganen moeten worden aangemoedigd om samen te werken met de lichamen die wettelijk bevoegd zijn voor het bezoek aan gevangenissen*.

De CTRG heeft echter onverwijld contacten gelegd met het CPT en Mijnheer Thomas HAMMARBERG, mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa.

De CTRG heeft ook geregeld contact met de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming in Nederland en op 27 mei 2010 heeft hij in Brussel een vergadering met enkele leden van die raad en de FOD Justitie georganiseerd om allerlei problemen gerelateerd aan de gevangenis van Tilburg te bespreken.

De CTRG heeft eveneens brieven uitgewisseld met Mijnheer Jean-Marie DELARUE, die in Frankrijk de functie bekleedt van Algemene Inspecteur van de inrichtingen voor vrijheidsstraffen.

Tot slot nam de voorzitter van de CTRG op 8 december 2009 in Brussel op uitnodiging van de Permanente Vertegenwoordiger van België bij de Europese Unie deel aan een rondetafelgesprek over de omstandigheden van opsluiting in de Europese Unie.

Contacten met de Commissies van Toezicht (CvT) en bezoeken aan gevangenissen

Tussen 2008 en 2010 legden de leden van de CTRG de volgende bezoeken af:

- » **op 19.01.2009** aan de gevangenis van Marneffe om er leden van de CvT van Nijvel te ontmoeten;
- » **op 02.06.2009** aan de gevangenis van Lantin om er de voorzitter van de CvT te ontmoeten;
- » **op 05.01.2010** aan de gevangenis van Jamioulx om die te bezichtigen en er een vergadering van de CvT bij te wonen;
- » **op 08.02.2010** aan de gevangenis van Verviers om er een vergadering van de CvT bij te wonen;
- » **op 09.02.2010** aan de gevangenis van Nijvel om er twee leden van de CvT te ontmoeten;
- » **op 10.02.2010** aan de gevangenis van Doornik om die te bezichtigen in het gezelschap van leden van de CvT;
- » **op 16.02.2010** aan een lid van de CvT van Doornik om er een vergadering van de genoemde CvT bij te wonen;
- » **op 12.07.2010** aan de gevangenis van Itter na de aangifte van bepaalde gebeurtenissen door Amnesty International;
- » **op 10.11.2010** aan de gevangenis van Doornik voor een nieuwe controle van die inrichting in het gezelschap van leden van de CvT;
- » **op 02.12.2010** aan de gevangenis van Brugge om er de directie te ontmoeten en om de afdeling voor individuele bijzondere veiligheid te bezoeken en daar naar twee gedetineerden te luisteren.

Hoofdstuk 1. Werking van de commissies van toezicht

Het eerste thema van onze nieuwe vragenlijst onderzoekt de werking van de commissies van toezicht, hun problemen en hun verwachtingen. Een studie van de voornaamste bezorgdheden van die commissies gunt ons meteen een diepgaande kijk op de problemen waarmee de leden te kampen hebben. Naar aanleiding daarvan worden aanzienlijke aanpassingen geëist die niet alleen betrekking hebben op de commissies, maar ook op de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen .

¹ Hebben niet op deze vragenlijst geantwoord, de volgende commissies van toezicht: Antwerpen, Ruisselede, Hasselt, Ieper (nieuwe commissie), Leuven, Mechelen, Oudenaarde, Andenne, Ittre en Mons

Leden werven

De Commissies van toezicht bestaan uitsluitend uit vrijwilligers, maar uit de antwoorden blijkt duidelijk dat het gebrek aan middelen, steun en professionele opleidingen problemen met zich meebrengt die zelfs de beste wil ontmoedigen. De eis tot meer professionaliteit, die overigens door de minister werd aangekondigd in zijn Koninklijke Besluiten aangaande de oprichting van die nieuwe inrichting ter vervanging van de bestuurscommissies, zet aan tot een debat dat men moet durven uitdiepen. Het KB van 4 april 2003 benadrukte de "noodzaak van professionalisering van de huidige Bestuurscommissies en de nood tot coördinatie en ondersteuning van hun werkzaamheden", maar het KB van 29 mei 2005 herhaalt dat krachtiger en voorziet een vergoeding: "overwegende dat opdat de werking, de samenstelling, de bevoegdheden en de taken van deze organen geprofessionaliseerd en geherwaardeerd zouden worden, de leden een verplaatsingsvergoeding dienen te verkrijgen", die voor een echte professionalisering zou moeten worden aangevuld met presentiegeld. Wat zijn de voor- en nadelen van een functie die vrijwillig wordt bekleed en wat zou de meerwaarde van een commissie met voltijdse leden zijn in termen van de doeltreffendheid waarmee het respect voor de rechten van de gevangenen wordt verdedigd? Deze vraag dringt zich in het kader van het klachtrecht, dat sinds 2005 van kracht is, zowel op het niveau van de commissies van toezicht als op dat van de Centrale Raad bijzonder hard op. De werking van die klachtencommissies zou slechts werkelijkheid worden als de mensen voltijds werden ingezet om allerlei redenen en in het bijzonder de volgende: termijnen voor de behandeling van klachten, verzamelen van mondelinge of schriftelijke informatie, bijeenroepen van de voltallige Klachtencommissie en voorziene bemiddelingen. De oproep om te "oordelen" zou tevens de aanwezigheid van personen met een juridische opleiding vereisen. Omdat bij de Beroepscommissie van de Centrale Raad een beroep tegen de beslissing van de Klachtencommissie kan worden aange-tekend, is de inzet van bevoegde personen ook op dit niveau absoluut noodzakelijk. Die noodzaak wordt nog dwingender daar bij deze Beroepscommissie een beroep zou moeten worden ingediend tegen de beslissing van de algemene directeur omtrent de plaatsing of overbrenging van een gedetineerde.

Problemen bij de werving

Vrijwilliger zijn in een commissie en daar voldoende tijd aan besteden, is "moeilijk te combineren met een voltijdse baan" (Vorst). Volgens de voorzitter van Lantin "zijn we op zoek naar gewone leden voor wie het mogelijk is om voldoende tijd te investeren om de gevangenen tegemoet te komen. De kwestie van het vrijwilligerswerk werd in de commissie al meermaals aangekaart. Maar gezien de beschikbaarheid van iedereen is het extreem moeilijk om een investering te vragen die toelaat de vragen van gedetineerden systematisch bij te houden en een vaste aanwezigheid ter plaatse te verzekeren [...] Bij dat probleem komt nog het feit dat de gevangenis van Lantin de grootste van het land is. Het grote aantal gevangenen en de hoeveelheid vragen die daaruit voortkomen, overschrijden zelfs bij een voltallige bezetting van de commissie de capaciteit als men de verschillende vragen daadwerkelijk wil bijhouden." Dat probleem is voor heel wat commissies kritiek en vormt echt "een bedreiging voor het voortbestaan van de commissie" (Nijvel), te meer omdat het zeer moeilijk is om "kandidaat-artsen en -advocaten met oog voor en ervaring met de omstandigheden van opsluiting te vinden vanwege de onaangepaste vergoeding". Om die hinderpaal uit de weg te ruimen, stellen sommigen zelfs voor om te opteren voor "een arts die als deskundige en niet als lid de commissie adviseert" (Hoogstraten) zodat hij ook toegang krijgt tot Epicure (medisch bestand) en de leden beter kan informeren op medisch niveau (Dendermonde). Het lijkt erop dat het gebrek aan erkenning of zelfs beleefdheid tegenover de artsen, advocaten en voormalige magistraten al snel de vrijwilligers ontmoedigt! Het totaalbeeld blijft dus dat van een werking die wordt gehinderd door het statuut en de erkenning van de meeste leden van de commissies van toezicht. "Er wordt uit beleefdheid naar de leden geluisterd, maar daarna niet meer (op enkele uitzonderingen na)," volgens de voorzitter van Jamioulx. Daarbij komen nog de opgelegde beperkingen qua leeftijd en het ongenoegen omdat deze taak na twee mandaten moet eindigen (Doornik, Nijvel). De commissies moeten eveneens inspanningen leveren om "te informeren of te communiceren over de mogelijkheden om zich in te zetten" (Doornik). Om aan die verwachting te voldoen, stelt de voorzitter van Namen voor om een procedurehandboek op te stellen ter verduidelijking van de rol van de leden of zelfs een

website te maken voor de Centrale Raad en de commissies. De voorzitter van de commissie van Gent vestigt de aandacht op het prioritaire karakter van de aanwerving van "een lid met een allochtone achtergrond". Het lijkt vanzelfsprekend dat het "gebrek aan vertrouwen van de gevangenen in de kennis en het reactievermogen van de commissie" (Gent) voortvloeit uit die afwezigheid van erkenning van een zeer beperkte macht. Betreffende de aanvaarding van de functie door de leden betreurt de voorzitter van Dinant tot slot de "trage gang van zaken bij de benoemingen" terwijl die van Namen de "moeilijke relatie met de Centrale raad (in de twee richtingen)" aan de kaak stelt.

Gebrek aan voldoende materiële hulpmiddelen

Ook de materiële steun vormt een probleem: er wordt geprotesteerd tegen de verplichting om thuis op eigen kosten en met eigen gegevens te werken (Vorst), men betreurt het feit dat internettoegang niet toegelaten is (Doornik) en dat er geen kantoor is maar alleen een vergaderzaal en geen kast of lokaal (Hoogstraten). Daarbij moet worden benadrukt dat in Lantin "voor elk lid een vast kantoor ter beschikking wordt gesteld, evenals twee computers, een printer en toegang tot de databank met de gegevens van de gevangenen en tot internet. Iedereen heeft er tevens een eigen e-mailadres." In Dendermonde wordt de toekenning van een budget per commissie voor de aankoop van boeken en de deelname aan seminaries voorgesteld. In Vorst wordt herinnerd aan de verplichting om de werknemers te verzekeren, ook als dat vrijwilligers zijn. De afwezigheid van een vergoeding blijft actueel, maar de verplaatsingskosten worden intussen terugbetaald en de Centrale raad – die sinds kort over een budget van 100 000 euro beschikt – onderhandelt over een verzekering voor het vervoer van alle leden van de commissies van toezicht in België en voor de eventuele incidenten die zich in de gevangenis kunnen voordoen.

Moeilijke relaties

Er worden ook nog heel wat andere grote moeilijkheden vermeld, waaronder volgens de voorzitter van Gent in de eerste plaats het "uitblijven van de toepassing van de Basiswet volgens dewelke de commissie precieze bevoegdheden heeft". In Vorst wordt betreurd dat de toegang tot de vleugels wordt geweigerd tijdens allerlei verplaatsingen, "dat de beambten zich terughoudend opstellen tegenover de begeleiding van het commissielid naar de cellen, dat er sprake is van kwade trouw of zelfs vijandigheid bij bepaalde beambten" en er wordt vastgesteld dat "het gebrek aan beschikbaar personeel ook een rem vormt". De leden van de commissie van Doornik geven voortdurende hinderpalen aan die worden veroorzaakt door de baas van de instelling en de penitentiaire hoofddassistent en vragen zich af "wat de rol is van een controleorgaan als de gecontroleerde zelf de regels, de middelen en de voorwaarden voor verplaatsingen in de gevangenis bepaalt?" Die beperkende praktijken werden trouwens door twee leden van de Centrale Raad onderzocht tijdens hun bezoek aan de gevangenis van Doornik. Uiteindelijk heeft een incident voor het eerst geleid tot een conflict tussen de directeur en een lid dat nog steeds geen toegang tot de gevangenis krijgt (foto's van vervallen plekken in de gevangenis en een medicijn dat werd toegediend aan gevangenen met schurft), maar daarvoor is een wettelijke procedure voorzien (KB 29.09.2005, art. 17). Op die manier signaleert de voorzitter van Nijvel dat er een probleem bestaat dat verband houdt met de "onduidelijkheid van de opdracht en de onverbidde-lijke context van de gevangenis". In Lantin schuilt "de voornaamste bezorgdheid in het ter beschikking stellen van sleutels voor niveaus. Die werden ons geweigerd. De leden van de commissie van toezicht moeten tijdens hun bezoeken aan de gevangenen dus terugvallen op de tussenkomst van de bewakers, wat hun activiteit doorgaans vertraagt (lange wachttijden tijdens de verplaatsingen, enz.). Het is vaak niet mogelijk om tijdens één namiddag meer dan drie of vier gevangenen te ontmoeten aangezien een groot deel van de tijd wordt verspild tijdens het wachten voor tralies. Die situatie heeft tot gevolg dat bij de tussen de cellen actieve leden algemene demotivatie heerst."

Opleiding van de leden

De leden van de commissies “leren hun taak momenteel in de praktijk op basis van de ervaringen van andere leden” (Lantin). De opleiding van de commissieleden wordt door sommigen beschouwd als een essentieel aspect waarvoor door justitie zou moeten worden gezorgd (Vorst) en waarvoor de leden terecht zouden kunnen in het opleidingscentrum voor gevangenis personeel van Marneffe (Nijvel). Anderen hebben geen enkele verwachting op het gebied van opleiding, maar er bestaat toch een blijvende vraag naar informatie en communicatie over de uitvoeringsbesluiten van 2005 (met name de situatie rond het klachtrecht), rondzendbrieven, het strafrecht en de strafvordering, de huishoudelijke reglementen, het organisatieschema van de gevangenis, ...

Hoofdstuk 2. De naleving van de rechten van gevangenen?

Vooraleer we dieper ingaan op de verschillende belangrijke dimensies van het gevangenisleven van de gedetineerden, geven we hieronder een algemeen overzicht van de opmerkingen die de commissies hebben geformuleerd omtrent de fundamentele principes van de mensenrechten. Volgens de voorzitter van Lantin "brengt het principe van de opsluiting zelf het recht op privacy van de gevangene in gevaar [. . .] Naast het wettelijke en materiële aspect is het hier voor de gevangene belangrijk dat de eenvoudigste handelingen gerelateerd aan hun privéleven afhangen van de goede wil van de beambten." Worden de mensenrechten in het dagelijkse gevangenisleven toegepast met het oog op een toereikende herintegratie? Hoe vervullen de leden van het bewakingspersoneel hun functie en verloopt de samenwerking tussen de verschillende externe en interne organen voor hulpverlening op een positieve manier? Mogen we tot slot geloven in de efficiëntie van de verschillende controleorganen?

Naleving van de mensenrechten

De voorzitter van de commissie van Vorst legt uit dat “de van hun vrijheid beroofde personen over het algemeen niet worden behandeld in overeenstemming met de mensenrechten”, terwijl de wet (art. 5, § 1 en 6, § 1) de naleving van die fundamentele rechten oplegt. Hij benadrukt meteen al de problematische aspecten gerelateerd aan de overbevolking en het gebrek aan hygiëne en verzorging (zoals dat ook het geval is in de strafinrichting van Merksplas), maar ook in verband met de geestelijke gezondheid, de werkomstandigheden, de voorwaarden voor bezoek van familie aan de gedetineerden, het gebrek aan kennis van hun rechten en het willekeurige karakter van de straffen en hun juridische onzekerheid. In dat opzicht bezorgde de vicevoorzitter van Vorst ons in 2010 al een “overzicht van de opsluiting in naakte cellen in de gevangenis van Vorst voor een periode van 7 maanden (maart tot september 2009)”. Zij merkte ook op dat 62,33% van de in totaal 369 opsluitingen in naakte cellen uit de vleugels C en D kwam en 36,67% van de geïnterneerden uit het bijgebouw. In totaal hadden de “opsluitingen in naakte cellen dus betrekking op iets meer dan 6% van de gedetineerden (waarvan een kwart op hun verzoek of vanwege zelfmoordneigingen) en ruim 18% van de geïnterneerden, dus drie keer zoveel.” Die statistische gegevens vormen een aansporing om zo snel mogelijk een commissie van toezicht te installeren in Paifve, een inrichting tot bescherming van de maatschappij die afhangt van Justitie.

Naast het opzettelijk verzuim van de beambten betreft de voorzitter van Vorst vooral de vele stakingen van het kaderpersoneel, die de gevangenen letterlijk gijzelen en geweld uitlokken bij de politie. Hij eist net als het CPT een “gegarandeerde dienstverlening” bij stakingen. Op dezelfde manier wijzen de leden van de gevangenis van Sint-Gillis nadrukkelijk op de afschaffing van de rechten van de gevangenen tijdens stakingen (douches, binnenplaatsen, werk of opleiding, bezoek, enz.). Dat bevestigt ook de voorzitter van Lantin: “Er moet bijzondere aandacht worden besteed aan de problemen met betrekking tot de naleving van de mensenrechten tijdens stakingen (afschaffing van bezoek en binnenplaat-

sen, verhindering van de toegang tot gevangenen, geen bezoek van advocaten, verstoring van de overbrengingen naar de rechtbank, enz.)”. Hij vervolgt dat “er vaak klachten worden ingediend over de kosten van producten uit de kantine, telefoongesprekken of de huur van een kookplaat, een computer of een televisie. Die kwestie is zeker uitgesproken bij de gedetineerden die arm zijn of niet over een inkomen beschikken. De toegang tot bepaalde goederen of diensten kan dus worden beschouwd als een voorrecht dat al dan niet aan een gevangene wordt toegekend.” Gezien de impact van de stakingen op de naleving van de rechten van de gevangenen is het hier niet overbodig om te herinneren aan het interessante voorstel van M. Dantine, professor criminologie en penologie aan de Universiteit van Luik, dat het stakingsrecht respecteert en tegelijkertijd het idee van een speciale organisatie ten tijde van stakingen verdedigt, ondanks de weigering van de vakbonden die daarin een bedreiging zien. De voorzitter van Doornik stelt vast dat er geen respect is tegenover de gedetineerden en geeft daarvan twee voorbeelden: de aanwezigheid van beambten tijdens medische raadplegingen en de opzettelijke uitschakeling van de verwarming in de cel tijdens de winter. De problematiek van de geïnterneerden die niet de nodige verzorging krijgen en de aanwezigheid van onvoldoende opgeleid personeel in de psychiatrie vormt een ernstig probleem (Gent, Turnhout, Merksplas). Tot slot kan in Verviers worden vastgesteld dat bepaalde beambten respect tonen, maar vernederingen zijn ook daar niet zeldzaam (gebrek aan werkkledij, materiaal, enz.).

Het leven achter de tralies afstemmen op de buitenwereld

Het leven achter tralies moet zodanig worden georganiseerd dat de gevangenen worden aangemoedigd om zich opnieuw te integreren door meer kansen te krijgen voor een professionele reclassering, met name door een beroep te leren of deel te nemen aan opleidingen waarmee een diploma kan worden behaald en door persoonlijke en familiale stabiliteit. Helaas "is er te weinig werk beschikbaar en zijn er te weinig opleidingen die bovendien ook niet voor iedereen toegankelijk zijn" (Vorst). De voorzitter van Nijvel stelt tegelijkertijd de vraag over de "capaciteit van de gedetineerden". De georganiseerde activiteiten zijn beperkt vanwege het gebrek aan personeel of middelen, waardoor een groot aantal gevangenen "23 uur op 24 in de cel moet blijven". Toch vestigt de commissie van Hoogstraten de aandacht op het belang van de "activiteiten die op touw worden gezet met de steun van de Vlaamse Gemeenschap". De contacten met de familie (bezoeken, telefoongesprekken) worden beschouwd als een ontoereikende poging om "het gevangenisleven dichterbij het leven buiten de gevangenis te brengen" (Vorst). De commissie van Sint-Gillis bevestigt dat "85% van de gedetineerden meer dan 20 uur in de cel blijft". Zo verschilt die kwestie van de toenadering tot het leven van de buitenwereld volgens de voorzitter van Doornik zodanig van de realiteit dat hij geneigd is te geloven dat het gaat om "een lachwekkende kwestie"! "De cel is een middel voor bescherming van de maatschappij dat resulteert in een antimaaatschappij binnen de gevangenis," schrijft hij. De cel is gericht op "ordinaire tirannie", op de vernietiging van het individu of het lichamelijke lijden [...]. Binnen de gevangenis bestaat geen enkele vorm van overleg met de gedetineerden voor de invoering van een open systeem van opsluiting. De directie opteert steeds vaker voor de "openbare veiligheid" terwijl het mogelijk moet zijn om "een veel ruimer open systeem in te voeren door de referentiecriteriën te bepalen [...], wat impliceert dat echt rekening moet worden gehouden met het individuele profiel en de evolutie van elke gevangene." Volgens de voorzitter van Gent hebben de

gedetineerden vooral minder rechten dan buiten de gevangenis en ontbreekt een beleid dat is opgebouwd rond diversiteit en multiculturaliteit terwijl de bevolking in de gevangenis zo heterogeen is. Tot slot stelt de voorzitter van Jamioux vast dat "het een illusie is om te beweren het leven in de gevangenis te willen aanpassen aan het leven daarbuiten" en bovendien, zo voegt de voorzitter van Dinant eraan toe, is er voor "de gevangenen zonder werk geen gestructureerde planning om de verschillende fases van een dag concreet af te bakken, met name het opstaan, de maaltijden... geen gemeenschappelijke maaltijden. De gevangenen moeten dat volledig alleen zien uit te zoeken!"

De herintegratie bevorderen

Geloven dat de gevangenis een terugkeer naar de samenleving voorbereidt, lijkt een utopie als rekening wordt gehouden met de voornoemde “gebreken” maar ook vanwege de afwezigheid van een coherent overbrengingsbeleid dat rekening houdt met de inspanningen voor een professionele opleiding van de gevangene en met zijn familiale relaties. Vaak worden de achterstand en lage efficiëntie van de psychosociale diensten in vergelijking met het aantal te behandelen dossiers naar voren gebracht, maar ook het gebrek aan een sociaal-educatief en psychologisch kader moet worden onderstreept. Zoals de voorzitter van de gevangenis van Verviers schrijft, is “het doel van de gevangenis in haar huidige vorm niet de herintegratie maar wel het beheer. Herintegratie betekent hier niets, vooral niet voor wie niet werkt: verlies van structuur in de tijd en in de sociale verhoudingen, ontstaan van paranoia en verslaving, ontwikkeling van ziektes door angst voor opsluiting en gebrek aan beweging (rugklachten). De telefoon is te duur om het contact met de familie te onderhouden.” De voorzitter van Lantin legt terecht de nadruk op de ontoereikendheid van de plannings, bijvoorbeeld de “tijdstippen voor toegang tot de telefoon, die niet altijd overeenstemmen met de beschikbaarheid van de toekomstige werkgever. Een groot aantal gedetineerden in strafinrichtingen weigert elke inspanning met het oog op een voorlopige invrijheidsstelling en zit de straftijd liever volledig uit. Niet zelden zitten vrijgelaten gedetineerden eenzaam voor de gevangenispoort, zonder middelen van bestaan of enig contact.”

Samenwerking met interne diensten

Hoe werken de verschillende diensten samen? Het is geweten dat de wet een onderscheid maakt tussen de deskundige taak enerzijds en de verzorgende taak anderzijds. De commissie van Vorst bevestigt dat “de deskundige taak van de psychosociale diensten enorm veel aandacht opeist ten koste van de verzorgende taak”. En de commissie van Sint-Gillis voegt daar nog aan toe dat de interne diensten heel druk bezig zijn, maar zeker niet met persoonlijke hulpverlening. De voorzitter van Dinant benadrukt de “traagheid van de follow-up en behandeling”. Naast die interne problemen “zijn de externe organisaties niet talrijk en zij moeten vechten om hun subsidies te kunnen behouden, waardoor ze verplicht zijn de voorrang te geven aan bepaalde taken. Bovendien kennen de gevangenen die externe organisaties niet altijd allemaal” (Vorst). De samenwerking wordt weinig aangemoedigd, maar volgens de commissie van Hoogstraten is er een “positieve evolutie in de samenwerking met de Vlaamse Gemeenschap”. In het zuidelijke landsdeel zijn de gevolgen van de trage uitwerking van de overeenkomsten tussen de federale regering en de Gemeenschap dus voelbaar, ook al probeert de Interministeriële Conferentie de verschillende vormen van steun aan gedetineerden te verbeteren (opleiding, werk, sociale en psychologische bijstand, ...).

Geschikte voorbereiding van het gevangenispersoneel

Zijn de personeelsleden voldoende voorbereid op het beheer van personen, in het bijzonder gedetineerden die vaak met ernstige psychologische en psychiatrische problemen te kampen hebben, en dat in aangepaste werkomstandigheden? Is dat wel hun rol of moeten zij niet dienen voor de ordehandhaving en het beheer (Jamioulx), wat evenwel niet zonder gevolgen is voor het opzettelijk verzuim? Een doorgedreven opleiding in het beheer van conflicten en stress maar ook in psychologie en deontologie zou echter wel noodzakelijk zijn om hun functie te verduidelijken en zou het mogelijk maken om de "gebrekkige aandacht van de beambten voor de gevangenen" te verhelpen (Vorst). "Het werk van het gevangenis-personeel en in het bijzonder van de beambten die in contact komen met de gevangenen hangt sterk af van de inzet en mentaliteit van iedereen. Verschillende personen (of teams) kunnen zeer uiteenlopende meningen hebben over de opsluiting en dus ook een meer of minder strikte interpretatie van het huishoudelijk reglement. Die toestand confronteert de gedetineerde met een bijzondere situatie waarin eenzelfde handeling op het ene moment door een beambte kan worden bestraft en op een ander moment door een andere beambte kan worden toegelaten... Ondanks de vele teksten, met name de Basiswet, ontbreekt een consensus over de manier waarop die in de praktijk moeten worden begrepen" (Lantin). Net als die van Turnhout stelt ook de voorzitter van de commissie van Doornik de gebrekkige wil van de verantwoordelijken ter bestrijding van het niet-dragen van de nochtans verplichte badge door de beambten aan de kaak en hij ziet die willoosheid als een hinderpaal voor het recht van de gedetineerden om de beambten te kennen en bij problemen hun verdediging gewaarborgd te zien (weten welke beambte zich ongepast gedraagt). De vrees voor de vakbonden en de stakingen zetten de directies er vaak toe aan de beambten niet te straffen. Het menselijke gedrag van bepaalde beambten wordt negatief beoordeeld en geeft uiting aan een gevoel van afkeer of zelfs racisme (Gent). De voorzitter van Verviers bevestigt zelfs dat "bepaalde beambten opvallend zijn, maar dat er heel wat verdachte elementen zijn: de gedetineerden beschuldigden de beambten van zwendel (gsm's, drugs, ...) en zeggen dat bepaalde beambten zichzelf onderhouden ten koste van de gevangenen..."

Geregelde inspecties van de gevangenis

Het lijkt duidelijk dat in de gevangenis geen geregelde inspecties plaatsvinden, maar slechts vluchtige bezoeken van de algemene of regionale directeur, de gouverneur en de burgemeester. Andere bezoeken worden gemeld en beschouwd als uitzonderlijk: "De sociale inspectie heeft de centrale binnenplaats van de gevangenis van Vorst laten sluiten omdat er gevaar was voor vallende stenen en ook de keuken moest even dicht vanwege soortgelijke risico's. Het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV) is meermaals komen inspecteren." Net als in Vorst hebben de ministers van Justitie en Financiën in Verviers de gebouwen gecontroleerd die dreigden in te storten en die het volgende jaar waarschijnlijk moesten worden afgebroken. Het CPT heeft geluisterd naar de voorzitter van Jamioulx, maar de voorzitter van Lantin betreurt dat "de commissie niet werd geraadpleegd bij de bezoeken van het CPT en de minister". Er zijn geen getuigenissen van inspecties van de diensten van de penitentiaire administratie, maar die interne inspecties bestaan voor de materiële en financiële aspecten. In deze context wordt de commissie van toezicht "door de directie en penitentiaire assistenten zelfs eerder beschouwd als een 'externe dienst' dan als een controleorgaan dat door de wet is ingevoerd" (Doornik). De voorzitter van Turnhout bevestigt dat de commissies het meest geschikt zijn om te dienen als "gidsen" voor de burgerinspecties. De commissies blijken zich duidelijk geïsoleerd te voelen en willen een permanente uitoefening van die noodzakelijke rol die bestaat in een objectieve kijk op het gevangenisleven en vooral de controle van de naleving van de rechten van de gedetineerden. Kortom, als wordt gekeken naar de cijfers die bepaalde commissies de afgelopen jaren hebben bijgehouden, dan vormt het aantal klachten een gebrekkige afspiegeling van de realiteit van de schending van de fundamentele rechten, maar het zegt wel veel over de "mentaliteit" van een instelling waar de commissie daar nauwgezet nota van heeft genomen. In Nijvel had bijna de helft van de in totaal 407 klachten in 2010 betrekking op de fundamentele rechten en 110 daarvan gingen over het gedrag van het personeel, 44 betreuden een ontoereikende of ontoegankelijke juridische bescherming en 18 gaven kritiek op het gebrek aan voldoende aandacht voor de nadelige gevolgen van de opsluiting. In de gevangnissen van Turnhout-Merksplas werden dezelfde klachten talrijk genoemd (135 van de 293 in 2010).

Hoofdstuk 3. Omstandigheden van detentie

Onthaal en informatie

Hoewel al in 2008 in alle inrichtingen een Huishoudelijk Reglement diende te zijn gerealiseerd, moet vandaag worden vastgesteld dat dit nog steeds niet het geval is. Het is op het vlak van de centrale dienst dat er aanzienlijke vertraging werd opgelopen, onder meer door een aantal juridische problemen. Mede door het ontbreken van een huishoudelijk reglement ontstaan vaak discussies rond de rechten en plichten van gedetineerden, waarbij onvoldoende rekening wordt gehouden met de zwakke positie van gedetineerden.

Over het onthaal van gedetineerden in het algemeen worden door de commissies geen problemen gemeld. Wel geven de meeste commissies aan dat, gelet op de aanwezigheid van zoveel verschillende taalgroepen in de gevangenis, de taalbarrière een grote hinderpaal is voor het verstrekken van informatie. In Dendermonde is het gebruik van een kantinelijst met pictogrammen nuttig gebleken. Verder betreurt de commissie van Doornik dat de onthaalvergadering voor gedetineerden, waarbij zowel een beambte, verplegend personeel, psychosociale dienst als justitieel welzijnswerk aanwezig waren, bij gebrek aan personeel en een ongunstig sociaal klimaat werd afgelast.

De gedetineerden worden niet altijd op de hoogte gebracht van het huishoudelijk reglement. In sommige gevangenis ontvingt de gevangene informatieve brochures over het leven in de gevangenis, de bijstand die hij kan krijgen en de tussenkomende organen.

Indien nodig helpen de commissies van toezicht de gevangene zijn rechten te begrijpen, met dien verstande dat de griffie de gedetineerde twee maanden voor de toelating van de voorwaardelijke vrijlating inlicht.

Bovendien wordt de gedetineerde die een klacht heeft ingediend, niet op de hoogte gehouden van de verdere behandeling ervan.

Vele commissies (Doornik, Namen, Merksplas, Turnhout, Nijvel, Gent, Sint-Hubert, Dinant en Vorst) kaarten de manier aan waarop de persoonlijke bezittingen van gedetineerden worden opgeborgen. Het komt meermaals voor dat de commissies klachten ontvangen over het verdwijnen van persoonlijke bezittingen die in bewaring werden gegeven. De meeste problemen doen zich voor tijdens een overbrenging. De commissie van Merksplas schrijft hierover: "Er blijken hieromtrent geen voorschriften te bestaan zodat er ook geen verplichting is om aan de gedetineerde een kopie van de inventaris van de in bewaring gegeven goederen te bezorgen. Het hoeft geen betoog dat hierdoor veelvuldig betwistingen ontstaan, vooral in die gevallen waarbij persoonlijke kledij en spullen verloren gaan. De gedetineerde beschikt zodoende over geen enkel bewijsstuk. Dat leidt vaak tot procedures van "zaakschade" en de gedetineerde kan alleen maar hopen dat hij zijn verloren goederen terug of vergoed krijgt. In casu zouden dringend maatregelen moeten worden getroffen die eensluidend zijn voor alle gevangenis in België."

Zoals geweten vallen de gedetineerden niet onder hetzelfde regime, al dan niet met voorlopige hechtenis, voor wat betreft de mogelijkheid om voorwerpen in hun cel te hebben: ze moeten hun verboden goederen aan de griffie afgeven. Er vallen verliezen te betreuren en er is niet altijd sprake van een systematische inventaris. De overbrenging van persoonlijke bezittingen of geld neemt vaak veel tijd in beslag als de gedetineerde wordt overgeplaatst. Het gebeurt ook dat tijdens de overbrenging persoonlijke bezittingen verdwijnen. Hetzelfde fenomeen doet zich voor tijdens het wassen van persoonlijk wasgoed in de gevangenis in het geval van gedetineerden die niet op hulp van de familie kunnen rekenen. Door een nonchalante behandeling kan het wasgoed ook beschadigingen oplopen.

Celruimtes

De overbevolking, vooral in de arresthuizen (Vorst, Jamioulx, Nijvel, Turnhout, Gent en in mindere mate Dendermonde en Namen) weegt zwaar op de levenskwaliteit van de gedetineerden. De commissie van Doornik rapporteert hierover:

“het samenleven met twee of drie personen (matras op de grond) in een cel van ongeveer 9 m² maakt de leefomstandigheden niet gemakkelijk en die vormen zeker ook een inbreuk op de menselijke waardigheid en privacy”.

Vele inrichtingen zijn verouderd en een modernisering dringt zich op. In diverse inrichtingen zijn renovatiewerkzaamheden aan de gang, maar vaak stoot men op een gebrek aan budgettaire middelen. Bepaalde cellen van de gevangenen van Hoogstraten, Doornik, Vorst en Merksplas beschikken nog steeds niet over sanitair en stromend water. Vooral de toestand in het cellenblok van de gevangenis van Merksplas is menonwaardig. Dat probleem werd al herhaaldelijk aangekaart bij de diverse bevoegde autoriteiten.

De commissies van Vorst, Gent, Merksplas en Jamioulx vermelden ook dat de gevangenis zeker voor geïnterneerden geen gepaste omgeving is of kan zijn. De infrastructuur voldoet totaal niet aan de vereisten om dergelijke personen op te vangen en te verzorgen. Ook is er een gebrek aan voldoende en geschoold personeel. De commissie van Jamioulx heeft die toestand ter kennis gebracht van het CPT, dat in september 2009 de situatie ter plaatse onderzocht en in 2010 aanbevelingen formuleerde voor de Belgische autoriteiten. Kort nadien werd de commissie betrokken bij onderhandelingen met de directie en verantwoordelijken van de FOD Justitie om de nodige verbeteringen aan te brengen. Momenteel heerst er echter stilte en blijft alles bij het oude...

Hygiëne

Ook hier zorgen de overbevolking en de verouderde en ontoereikende infrastructuur voor de nodige problemen. Het bovenvermelde ontbreken van sanitair en stromend water in de cellen van bepaalde strafinrichtingen zorgt voor compleet ontoereikende hygiënische omstandigheden en vormt een aantasting van de bescherming van de privacy.

Ook worden in bepaalde inrichtingen problemen gemeld met de douches. Zo zijn die geregeld defect (Sint-Gillis en Vorst), bevinden er zich schimmels in de doucheruimtes (Merksplas) of is er sprake van onvoldoende douchebeurten (Vorst).

De gevangenis van Sint-Gillis maakt melding van de aanwezigheid van veel ongedierte.

In de gevangenis van Jamioulx wordt al jaren de slechte staat van de keuken aangekaart. Aanpassingswerkzaamheden zijn al voorzien sinds 2006. Tot op heden is er nog steeds niets geconcretiseerd.

Kledij

Ook inzake beschikbare kledij en beddengoed stellen zich problemen in een aantal inrichtingen.

Kledij is meestal onvoldoende voorradig en in slechte staat (Gent, Vorst, Doornik, Sint-Gillis), tijdens de wintermaanden niet aangepast aan de strenge kou (Merksplas, Hoogstraten, Sint-Hubert) en niet in grote maten beschikbaar voor zwaarlijvige personen (Merksplas, Vorst).

Het beddengoed wordt niet vaak genoeg gewassen (Vorst, Merksplas), de matrassen zijn vuil en versleten en het schoeisel wordt zonder reiniging overgedragen van de ene naar de andere gedetineerde (Merksplas).

Er wordt opgemerkt dat in de gevangenissen van Tilburg en Berkendael (vrouwen) de gedetineerden hun eigen kledij dragen.

Voeding

Er wordt in alle inrichtingen rekening gehouden met voedings- en godsdienstvoorschriften. De commissie van Doornik betreurt dat de directie het vegetarische menu heeft afgeschaft.

Qua voeding zelf wordt te weinig variatie vastgesteld en vooral een gebrek aan vers fruit en rauwkost (Vorst, Sint-Gillis, Nijvel). De porties zijn ontoereikend in Sint-Hubert en Vorst, die stellen dat gedetineerden die niet over de nodige middelen beschikken om bijkomende producten aan te kopen via de kantine en honger lijden. De commissies van Nijvel en Saint-Hubert vinden het totaal ontoelaatbaar dat er wordt bespaard op het voedingsbudget. De middelen voorzien voor voeding zijn volgens deze commissies ontoereikend om een voldoende en evenwichtige voeding te voorzien.

Door de gebrekkige keukeninfrastructuur in Jamioulx bereikt het eten de gedetineerden vaak koud.

Quasi in alle gevangenissen eten de gedetineerden alleen in hun cel. De commissie van Sint-Hubert suggereert om de maaltijden plaats te laten vinden in een gezamenlijke refter. Op die manier kan verspilling worden voorkomen. Vermeldenswaard is dat de commissie van Tilburg stelt dat de kwaliteit van het voedsel toereikend is, maar dat de Belgen een andere eetcultuur gewend zijn.

Juridisch advies

Er worden door de Commissies op dat vlak geen bijzondere problemen gemeld. Wel wordt melding gemaakt van lange wachttijden voor advocaten (Vorst) en van onvoldoende (Sint-Gillis) of te kleine (Berkendael) spreekruimtes waardoor gesprekken soms in de gang worden gehouden, wat de vertrouwelijkheid tussen cliënt en advocaat in gevaar kan brengen.

Inzake tuchtrechtelijke inbreuken hebben de advocaten meestal niet de tijd of mogelijkheid om zich te organiseren om aanwezig te zijn op de hoorzitting. Daardoor verschijnen de gedetineerden meestal zonder raadsman (Vorst, Doornik). De commissie van Doornik is van mening dat gedetineerden kosteloos naar hun advocaat zouden moeten kunnen bellen.

De commissie van Merksplas stelt geen structurele tekortkomingen vast maar vindt wel dat de zwakkere gedetineerden veelal niet weten waar zij voor juridisch advies, het bekomen van een (pro Deo) advocaat of het neerleggen van een klacht terecht kunnen.

Contacten met de buitenwereld

Aan de gedetineerden moet de mogelijkheid worden geboden om de contacten met hun familie en/of naasten te onderhouden.

De interne bezoekfaciliteiten zijn over het algemeen vrij gunstig. In alle inrichtingen wordt familiebezoek, ongestoord bezoek en kinderbezoek georganiseerd.

In Vorst moeten familieleden soms na een lange wachttijd en zonder de gedetineerde te hebben kunnen spreken terug naar huis omdat er onvoldoende plaats beschikbaar is in de té kleine bezoekerimte. In Doornik werd vastgesteld dat een gedetineerde, geplaatst in de naakte cel, niet tijdig de mogelijkheid had om zijn ouders daarvan schriftelijk te verwittigen. De commissies van Sint-Gillis en Vorst melden dat het niet mogelijk is om familie te verwittigen bij plotse overbrengingen op het allerlaatste moment.

Over het algemeen wordt de kostprijs van de telefoongesprekken, vooral naar het buitenland, als extreem hoog beschouwd. Deze problematiek werd al vaak aangekaart door de Centrale Toezichtsraad en door diverse lokale commissies (Namen, Sint-Hubert, Vorst). Verder werden geen bijzondere opmerkingen geformuleerd met betrekking tot het gebruik van de telefoon.

De commissie van Wortel/Tilburg meldt dat de contacten met de sociale instanties moeilijker zijn, gelet op de geografische afstand.

De programma's met activiteiten

Conform artikel 76 van de Basiswet moet de penitentiaire administratie er zorg voor dragen dat aan de gedetineerden **een zo ruim mogelijke toegang** wordt verleend tot vormingsactiviteiten met het oog op hun persoonlijke ontplooiing, het zinvol doorbrengen van hun opsluiting en de verbetering van de vooruitzichten op herintegratie.

Omtrent de voordelen van gevangenisarbeid (federale bevoegdheid) is het eindresultaat bijna in alle gevangenissen van het land gematigd. In een aan dit aspect gewijd punt gaan we dieper in op dit onderwerp.

Opleidingen en vrije tijd

Voor de opleidings- en vormingsactiviteiten blijkt dat gedetineerden in de **Vlaamse gevangenissen** toegang hebben tot een ruime waaier van activiteiten die overeenstemmen met hun behoeften en interesses. De progressieve toepassing van het "Strategisch Plan Hulp- en Dienstverlening aan Gedetineerden" heeft er sinds 2000 enorm toe bijgedragen dat de Vlaamse Gemeenschap haar bevoegdheden omtrent gevangenissen op een betere manier uitoefent door middel van de invoering van een werkingsplan en efficiënte structuren voor coördinatie. In de meeste **Waalse en Brusselse gevangenissen** (afgezien van de vrouwenafdeling van Vorst-Berkendael) worden minder activiteiten georganiseerd door de kleinere hoeveelheid geïnvesteerde middelen, de verbrokkeling van de bevoegdheden en ook het gebrek aan lokalen. De invoering van een Interministeriële Conferentie en een permanente Stuurgroep ter voorbereiding van die Conferentie (gericht op een betere coördinatie van het interventiebeleid betreffende het gevangeniswezen via het Samenwerkingsakkoord van 23 januari 2009

tussen de Franse Gemeenschap, het Waals Gewest en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie) moet in de toekomst leiden tot een uitbreiding van de mogelijkheden voor sociale steun, opleiding, recreatieve activiteiten, oriëntatie naar de arbeidsmarkt, ... aangeboden door die eenheden samen.

Het gebrek aan activiteiten is vooral concreet overduidelijk in de **Brusselse gevangenissen**: de commissie van Vorst betreurt in het bijzonder het gebrek aan lokalen en de commissie van Sint-Gillis hekelt de afschaffing van de meeste activiteiten die al een aantal jaar gebeurt onder druk van de vakbonden.

Ook concreet is het feit dat op het **Waalse niveau** door de commissie van de gevangenis van Jamioulx wordt vastgesteld dat twee derde van de gedetineerden (en in het bijzonder de verdachten, voor wie een gesloten regime van toepassing is) geen toegang heeft tot een of andere vorm van activiteiten: de commissie vermeldt de aanbeveling van het Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke Behandeling (CPT), dat aandringt op maatregelen met het oog op een uitbreiding van de tijd die de gedetineerden buiten de cellen doorbrengen. Ook opmerkelijk zijn de toenemende moeilijkheden bij de organisatie van recreatieve activiteiten in de gevangenis van Verviers doordat die gedeeltelijk vervallen is. Volgens de commissie van Tilburg "hebben de gevangenen toegang tot een vrij, evenwichtig en democratisch programma met activiteiten, waaronder werk, sport, fitness, bezoeken aan de bibliotheek, de mogelijkheid om zelf maaltijden te bereiden, bezoeken, eucharistievieringen, ...".

Het werk van de gevangenen en discriminatie

Volgens de waarnemingen van de commissies voldoen de duur en uren van de arbeid (vastgelegd in het huishoudelijk reglement van elke gevangenis) aan de wettelijke voorschriften. De duur van de arbeid overschrijdt conform artikel 83, § 2 van de Basiswet in geen enkele gevangenis “de duur die door de wet is vastgelegd of wordt voorgeschreven voor soortgelijke activiteiten in de vrije samenleving”. Betreffende de mogelijke discriminatie op basis van nationaliteit of de begane misdaad denkt de commissie van Vorst / Berkendael dat de aard van het misdrijf maar ook het gedrag in de gevangenis van Vorst (mannen) een rol spelen bij het krijgen van werk; de beperkte hoeveelheid werk laat een strenge selectie en “onverwachte” ontslagen toe.

Eén commissie (Doornik) maakt eveneens melding van discriminatie door de “bedrijfsgeneeskunde”, die wordt verzekerd door de medische dienst van de gevangenis. Er ontstaan geregeld conflicten over toegekende werkonderbrekingen. Ook worden de veelvuldig zieke gevangenen snel vervangen en de commissie vraagt zich af op basis van welke criteria die beslissingen worden genomen. In 2010 werden twee klachten ingediend wegens “vriendjespolitiek” (Dendermonde). Er werd in die richting echter geen enkel probleem meer gesignaleerd sinds de directie de criteria voor toegang tot arbeid heeft aangescherpt.

Aanbod van werk

Artikel 81 van de Basiswet vervangt de verplichting om te werken door *het subjectief recht van de gevangene om deel te nemen aan de in de gevangenis beschikbare arbeid*.

De meerderheid van de commissies stelt vast dat er in uiteenlopende mate onvoldoende werk beschikbaar is voor alle gevangenen die dat vragen. Het gebrek aan functies is bijzonder hevig in de gevangenissen van Vorst (vrouwen), Sint-Gillis, Lantin en Doornik (waar de productiewerkplaatsen onzeker zijn vanwege renovatie). Andere commissies vermelden een ontoereikend aanbod van werk, maar in mindere mate (Jamioulx, Nijvel, Dendermonde, waar 75% van de gedetineerden werk vraagt terwijl er maar voor 50% voorzien is, en Hoogstraten, waar voor 45 personen werk te kort is).

Maar het lijkt erop dat sommige gevangenissen bovenmenselijke inspanningen leveren om werk te vinden: één commissie merkt op dat de directie met de nodige inzet op zoek gaat naar externe bedrijven die werk leveren aan de gevangenis (Namen) en een andere legt de nadruk op het feit dat een technische chef zich uitslooft om externe bedrijven aan te trekken (Nijvel).

Als oplossing voor het gebrek aan werk proberen bepaalde gevangenissen het werk zodanig te verdelen dat een maximum aantal gevangenen toegang krijgt tot die activiteit, bijvoorbeeld in Verviers of in Tilburg, waar de Nederlandse penitentiaire administratie aan elke gevangene de garantie geeft dat hij per week vijf halve dagen kan werken (van de 90% van de hoeveelheid werk dat het binnen de gevangenis aanbiedt).

Slechts twee commissies maken melding van een betrekkelijk groot aantal klachten over de niet-naleving van de wachtlijsten in de periode van 2008 tot 2010: 32 klachten gericht aan de commissies van Turnhout / Merksplas en 13 aan die van Gent. In de andere gevangenissen blijft het aantal klachten relatief beperkt: 2 in Dendermonde, 1 in Jamioulx, 2 in Namen, 2 in Hoogstraten / Wortel / Tilburg (zonder vermelding om welke gevangenis het precies gaat) en Verviers (onbekend aantal).

Verbetering van de beroepsbekwaamheid

Artikel 82 van de Basiswet schrijft voor dat de penitentiaire administratie er zorg voor moet dragen dat **arbeid ter beschikking wordt gesteld of kan worden gesteld** die met name aan de volgende voorwaarden voldoet: de gevangenen de mogelijkheid bieden om hun opsluiting zinvol door te brengen en de geschiktheid te behouden, te bevorderen of te verwerven om na hun vrijlating een bestaansactiviteit uit te oefenen.

Daaromtrent bevestigen de commissies dat “het werk in de gevangenis geen enkele professionele kwalificatie oplevert” (Vorst), dat “er geen kader is” (Sint-Gillis), dat “het werk niet toelaat de professionele kwalificaties uit te breiden” (Jamioulx), dat “het vormende aspect volledig afwezig is, het werk bestemd is voor de slimsten en het technisch personeel geen geduld heeft om de minder bekwame gevangenen op te leiden” (Nijvel). Een andere commissie legt daarentegen de nadruk op het vormende aspect van de gevangenisarbeid “dankzij de goede kwaliteit van de beambten” (Dinant).

Uit de bedenkingen van verscheidene commissies moet worden geconcludeerd dat de meeste uitgevoerde taken weinig motiverend zijn: ook al kunnen de gedetineerden dankzij de meeste van die activiteiten hun cel verlaten, de “tijd doden”, leren zich te houden aan een strak schema en zich te binden aan een bepaald werkritme, ... ze krijgen daarmee niet de kans de grondbeginselen van een vak en de vereiste bekwaamheid voor de uitvoering van identieke activiteiten in de vrije samenleving meester te zijn.

De meeste werkzaamheden in de technische werkplaatsen, uitgevoerd voor de interne behoeften van de administratie (vervaardiging van deuren, lijsten en tralies, reparatie en onderhoud van de celwagens, ...), zijn psychologisch demotiverend voor de gevangenen, tenzij ze daarbij worden begeleid door chefs van de werkplaatsen met een gevoel voor pedagogische vorming. De productietaken “per stuk” zijn steeds terugkerend en te eentonig om vaardigheden te verwerven. We kunnen ons laten inspireren door voorbeelden uit andere landen van de EU (Duitsland, Verenigd Koninkrijk, ...) waar volwaardige professionele opleidingen voor een betere bekwaamheid worden georganiseerd door middel van workshops voor gevangenisarbeid.

De beloningen voor gevangenisarbeid

Artikel 86, §1 van de Basiswet schrijft het volgende voor: “Onverminderd andersluidende wettelijke bepalingen wordt het bedrag van de inkomsten voor de in de gevangenis beschikbaar gestelde arbeid vastgesteld bij een koninklijk besluit vastgesteld na overleg in de ministerraad”.

In het oorspronkelijke wetsvoorstel was bepaald dat de inkomsten uit werk zo veel mogelijk moesten overeenstemmen met de inkomsten die in de vrije samenleving worden toegekend voor activiteiten met identieke kenmerken. Als logisch gevolg van dat recht op werk voorzag het voorstel ook een soort werkloosheidsvergoeding, meer bepaald een “dervingsvergoeding” voor arbeidsgeschikte gedetineerden aan wie geen arbeid kan worden toegekend om de simpele reden dat die onvoldoende beschikbaar is. Wegens budgettaire overwegingen heeft de wetgever echter besloten die bepaling te schrappen. Amendement nr. 100 van de Regering werd als volgt gerechtvaardigd: “Het spreekt voor zich dat het nagestreefde doel om redenen gerelateerd aan de penitentiaire praktijk nobel is, maar de huidige praktijk maakt het niet mogelijk een dergelijke onrealistische verbintenis aan te gaan”.

De huidige bepalingen resulteren in een ethisch probleem: is het juridisch verdedigbaar dat de staat aanspraak kan maken op een recht op de werkkraft van de gevangenen die hem door Justitie werden toevertrouwd en als prijs voor de arbeid louter beloningen toekent (momenteel ongeveer 1 euro per uur of iets meer voor arbeid met vervaardiging van afzonderlijke stukken) waarvoor geen enkel kader in de vorm van een georganiseerde arbeidsrelatie is voorzien? Dat recht heeft een grote sociale uitsluiting bij de vrijlating tot gevolg en is niet conform de aanbevelingen voor “standaardisering” van de Raad van Europa.

Recht op een salaris

De toepassing van een volwaardig recht op werk in de gevangenis zou de gedetineerden de mogelijkheid hebben geboden om in de zin van artikel 82 van de Basiswet "[...] verantwoordelijkheden op te nemen, in voorkomend geval ten aanzien van hun naastbestaanden en de slachtoffers [...]". Via de toegang tot echte inkomsten zouden ze mits begeleiding bij het beheer van een budget in het kader van het detentie- en herintegratieplan sociale banden kunnen onderhouden of opnieuw opbouwen, hun aankopen in de kantine kunnen plannen, kunnen genieten van sociale zekerheid, tegemoet kunnen komen aan de behoeften van hun familie, hun schulden kunnen terugbetalen, een bijdrage kunnen leveren aan de kosten van hun opsluiting, een spaarpot kunnen aanleggen voor hun vrijlating, vanuit de gevangenis een echt plan kunnen opstellen voor de vergoeding van de burgerlijke partijen en slachtoffers, ...

Verscheidene commissies pleiten voor de toekenning van een volwaardige vergoeding voor de gevangenisarbeid: "de noodzaak van een aanvaardbare vergoeding" (Vorst) en "een bedrag voor de minimale beloning dat niet meer van deze tijd is en dat moet worden verhoogd" (Wortel / Tilburg / Hoogstraten). Klachten omtrent de beloningen zijn echter zeldzaam: in de periode 2008-2009 telden de commissies er 2 in Namen, 2 in Gent en 3 in Hoogstraten (die laatste hadden betrekking op de verschillen tussen de beloningen voor arbeid ten voordele van de penitentiaire administratie en arbeid ten voordele van externe bedrijven).

Kader van sportieve en recreatieve activiteiten

Met uitzondering van de gevangenis van Berkendael worden de Brusselse gevangissen gekenmerkt door een gebrek aan recreatieve en sportieve activiteiten. In de gevangenis van Vorst mogen de meeste gevangenen als enige activiteit elke dag een uurtje naar de binnenplaats, behalve wanneer de penitentiaire beambten met te weinig zijn of de gevangenen niet naar de binnenplaats kunnen brengen. Een kleine sportzaal, waarin het nodige materiaal ontbreekt of stuk is, is alleen voor de arbeiders toegankelijk en dan nog slechts één dag op twee en op voorwaarde dat er voldoende personeel aanwezig is. Bepaalde gedetineerden kunnen elke avond samen een uurtje doorbrengen in de gang van hun vleugel, maar dat gebeurt zonder andere begeleiding dan bewaking. De bibliotheek wordt slecht beheerd. In de psychiatrische vleugel wordt aan het einde van de dag tijd uitgetrokken voor een vrije activiteit, maar die is voorbehouden voor een minderheid van de bewoners.

Een beperkt aantal gedetineerden van de gevangenis van Berkendael heeft 's avonds toegang tot enkele hoogwaardige activiteiten (kleine fitnesszaal met beschadigde apparaten, een goed beheerde bibliotheek, ludieke activiteiten, feestjes waarbij ze vooral in contact kunnen komen met kinderen, ...). In de gevangenis van Sint-Gillis zijn de activiteiten bijna onbestaande, afgezien van het bestaan van een mooie bibliotheek die te slecht toegankelijk is: onder druk van de vakbondsacties in 2003 verkreeg het personeel de "tijdelijke" afschaffing van alle activiteiten georganiseerd door externe partijen met als voorwendsel dat de veel te talrijke verplaatsingen door die laatste een bedreiging voor de veiligheid vormden, gezien het gebrek aan personeel en de overbevolking. Alleen enkele geschiktere activiteiten konden opnieuw binnen de inrichting worden geïntroduceerd.

In de Vlaamse gevangenissen maakt de systematische invoering van het Strategische Plan het momenteel mogelijk om elke dag in alle inrichtingen een ruime waaier van hoogwaardige activiteiten aan te bieden in overeenstemming met de behoeften en interesses van de gedetineerden.

Meerdere commissies (Dendermonde, Hoogstraten, Tilburg en Wortel) waren zeer positief over de uiteenlopende activiteiten die in die instellingen op touw worden gezet: aantrekkelijke bibliotheken, workshops artistieke expressie (theater, muziek, beeldende kunsten, ...), sportactiviteiten, ...

De commissie van Dendermonde deelt mee dat de binnenplaats opnieuw zal worden ingericht en uitgerust met allerlei sportvoorzieningen waardoor vanaf deze winter een tweede uurtje op de binnenplaats mogelijk is en zo de sfeer kan worden verbeterd.

Bepaalde commissies maken toch nog melding van enkele kleine spelbrekers. Voor een bepaald aantal allochtone gevangenen kan de taal een hinderpaal vormen bij het vergaren van informatie over een activiteit en de deelname eraan (met name in Dendermonde en Wortel). Het gebrek aan ruimte in sommige oudere gevangenissen (bijvoorbeeld Dendermonde) beperkt de mogelijkheden voor sportactiviteiten. Het gebeurt dat talloze activiteiten elkaar overlappen, wat (zoals in Dendermonde of Antwerpen) kan leiden tot verzet van de vakbonden of bepaalde penitentiaire beambten die nog niet vertrouwd zijn met die verhoogde oriëntatie van de gevangenis naar de buitenwereld toe. Alle culturele activiteiten worden begeleid door professionele animators, maar verscheidene commissies (Hoogstraten en Wortel) merken op dat de sportactiviteiten niet altijd onder begeleiding van professionals plaatsvinden.

De verschillende Waalse gevangenissen staan qua aanbod van recreatieve en sportieve activiteiten in schril contrast met elkaar. Zo is het aantal sportieve en recreatieve activiteiten in het algemeen beperkt in sommige gevangenissen (bijvoorbeeld Jamioulx), hoewel bepaalde organisaties extreme inspanningen leveren om opnieuw een minimale hoeveelheid te lanceren (bijvoorbeeld de

vzw Avanti in Jamioulx). Andere gevangenissen betreuren de afschaffing van de weinige activiteiten door personeelsgebrek (bijvoorbeeld in Verviers). Er werden twee klachten ingediend omwille van een "gebrek aan recreatiemogelijkheden" (Namen).

Op het gebied van de sportactiviteiten betreft één commissie de zeer beperkte toegankelijkheid van de sportzaal (Jamioulx) en een andere onderstreept het gebrek aan teamsporten (Nijvel). De commissie van Doornik beschouwt de sportinfrastructuur als ontoereikend (waarbij trouwens ook wordt vermeld dat de fitnessruimte alleen in de winter wordt gebruikt ter vervanging van de binnenplaats 's avonds) en die van Verviers constateert dat de sportzaal gesloten is wegens verval van de gebouwen. De sportactiviteiten gebeuren zelden onder begeleiding van professionele monitors (bijvoorbeeld in Doornik). In de gevangenis van Jamioulx houdt een penitentiaire beambte zich echter voltijds bezig met hun organisatie, maar diens rol is beperkt vanwege het beperkte aantal.

Voor de culturele activiteiten geven bepaalde gevangenissen (bijvoorbeeld die van Doornik) blijk van een opmerkelijk elan (workshops rond schrijven, muziek, film, ...). In andere gevangenissen daarentegen lijkt de situatie kritieker, bijvoorbeeld in die van Verviers waar de recreatieve activiteiten doorgaans worden georganiseerd door externe verenigingen (voornamelijk de Service d'aide sociale aux détenus, de dienst voor sociale bijstand aan gedetineerden), maar de afwezigheid van middelen in combinatie met de gevaarlijke en ongezonde lokalen maken hun organisatie steeds ingewikkelder. Tot slot is het culturele en artistieke leven ook een pak actiever op de plaatsen waar een duidelijk cultureel "herkenningspunt" bestaat, bijvoorbeeld een pedagoge die deel uitmaakt van het penitentiair personeel in de gevangenis van Andenne of een medewerker van de Service d'aide sociale aux détenus in Hoi, Marneffe, Saint-Hubert, Aarlen en Verviers.

Aanpassing van de opleidingsprogramma's

De educatieve activiteiten en opleidingen hebben over het algemeen slechts betrekking op een minderheid van de gedetineerden en dragen onvoldoende bij tot de herintegratie in de maatschappij.

In de Brusselse gevangnissen zijn weinig opleidingen voorhanden. In Vorst (mannen) wordt naast de cursussen lezen en schrijven en de Franse lessen geen andere opleiding aangeboden. In Berkendael (vrouwen) zijn enkele geschikte opleidingen beschikbaar. De commissie van Vorst/Berkendael maakt melding van allerlei hinderpalen bij de organisatie van die opleidingen: de overbevolking, de taalbarrière, het personeelsverloop, het gebrek aan geschikte lokalen, ... De commissie van Sint-Gillis haalt de volgende problemen aan: het gebrek aan medewerking van een bepaald aantal penitentiaire beampten die zich via de vakbond blijven verzetten tegen de lancering van elke externe activiteit in de gevangenis, het uitblijven van resultaten vanwege een gebrek aan motivatie bij de gedetineerden, de verplichting voor de gevangenen om te kiezen tussen de beperkte mogelijkheden voor betaald werk en opleiding, evenals de geblokkeerde toegang voor allochtonen.

In de Vlaamse Gemeenschap zijn de commissies van alle gevangnissen over het algemeen tevreden over het opleidingsaanbod in het kader van het Strategisch Plan. De meeste opleidingen zorgen voor een initiële beroepsbekwaamheid en beantwoorden aan de individuele behoeften. Elke nieuweling wordt goed ingelicht over de mogelijkheden en de nieuwe informatie wordt verspreid via folders, prikborden of het interne filmkanaal.

Wat betreft de vastgestelde moeilijkheden:

Eén commissie vermeldt als hinderpalen voor de deelname aan de lessen de taalbarrière die voor sommige allochtone gevangenen een struikelblok vormt om zich te informeren over de opleidingsmogelijkheden en om eraan deel te nemen (Dendermonde). De onmogelijkheid om te kunnen kiezen tussen werk en educatieve activiteiten of de verplichting om te kiezen tussen elkaar overlappende activiteiten belemmert eveneens de deelname (Dendermonde).

De commissies zien de volgende oorzaken bij de gevangenen die opgeven: overplaatsingen tijdens de opleiding die steeds vaker voorkomen ten gevolge van overbevolking (Dendermonde, Hoogstraten, Wortel), de beperkte persoonlijke mogelijkheden van veel gedetineerden (Hoogstraten) of het gebrek aan motivatie en de vele persoonlijke problemen waarmee de gevangenen worden geconfronteerd (Wortel). Er wordt eveneens vastgesteld dat te weinig opleidingen de gevangenen de mogelijkheid bieden om zich te kwalificeren binnen de inrichtingen (Turnhout/Merksplas). Daarnaast wordt er ook op aangedrongen dat bepaalde gevangenen voor wie de straf tijd bijna afgelopen is, meer opleidingen buiten de gevangenis moeten kunnen volgen (Dendermonde).

De kwestie van het resultaat van het aanbod wordt ook aangekaart, aangezien slechts een relatief beperkt aantal gevangenen er toegang toe heeft (Dendermonde). Er wordt eveneens onderstreept dat de infrastructuur in bepaalde gevangnissen ontoereikend is (Dendermonde).

In Tilburg kunnen ondanks het ruime aanbod van algemene opleidingen van de Nederlandse penitentiaire administratie nog steeds geen beroepsopleidingen worden georganiseerd doordat het Strategisch Plan in die instelling niet van toepassing is. Tot slot gelooft de commissie van Wortel dat binnen de instelling meer "trajectbegeleiders" moeten worden aangesteld, want momenteel zijn dat er slechts twee.

In de Waalse gevangenis is de toestand gematigd. De commissies maken melding van de organisatie van beroepsopleidingen voor een initiële beroepsbekwaamheid die voornamelijk worden georganiseerd in het kader van het Onderwijs voor Sociale Promotie van de Franse Gemeenschap, namelijk in Jamioulx (beroepen in de bouw), Nijvel (grootkeuken, beheer, informatica, ...) en Doornik (keuken). De cursussen 'à la carte' van het basisonderwijs (Frans, wiskunde, talen, ...) leveren doorgaans geen kwalificatie op en worden vooral door de verenigingen georganiseerd met subsidies van de Franse Gemeenschap (ADEPPI, bepaalde Services d'aide sociale aux détenus) en het Europees Sociaal Fonds.

De commissie van Jamioulx ziet enkele hinderpalen bij de organisatie van die opleidingen: het beperkte aantal plaatsen (slechts 16 gedetineerden volgen de beroepsopleidingen in de gevangenis van Jamioulx), het verzuim door de gevangenen, het gebrek aan motivatie bij de lesgevers (door herhaalde stakingen) en het tekort aan subsidies (die aan de onderwijsinstellingen worden toegekend in functie van de afgeleverde diploma's tijdens de voorgaande jaren).

Aanhoudende problemen bij de organisatie van de opleidingen

De Centrale Raad stelt al enkele jaren enorme moeilijkheden vast waarmee de organisatie van opleidingsactiviteiten in de gevangenis wordt geconfronteerd: problemen gerelateerd aan de organisatie van de gevangenis (gebrek aan lokalen, overbevolking, overplaatsingen, onzekerheid omtrent de datum van vrijlating) en de motivatie van de gedetineerden (voornamelijk te wijten aan veelvuldige mislukkingen en de invloed van een verslaving). In de Franse Gemeenschap bestaan er ook problemen die te wijten zijn aan de afwezigheid van een algemeen, gestructureerd, geïntegreerd en gecoördineerd beleid waardoor het aanbod

verschilt van gevangenis tot gevangenis en de initiatieven bijna altijd verbrokkeld, lokaal en bedenkelijk zijn en te hard afhangen van de goede wil ter plaatse.

Enkele jaren geleden werd door de commissie van toezicht van de gevangenis van Lantin een oplossing aangereikt, die voorstelde om binnen elke gevangenis een echt "statuut van de studerende gevangene" in het leven te roepen ter aanmoediging van die gedetineerden die in de gevangenis een opleiding willen volgen. Dat kan met name door de studenten in eenzelfde afdeling van de gevangenis samen te brengen (om zo een "educatieve gemeenschap" te vormen) of door per behaalde kwalificatie een strafvermindering toe te kennen (via bijvoorbeeld een aanpassing van het wetboek van strafvordering of genade van de koning).

De internationale regels

We willen er nogmaals op wijzen dat het ideale doel er, conform de minimale gevangenisregels van de Raad van Europa van 1987 en 2006 en de criteria voor goede praktijken van het *European Offender Employment Forum* (EOEF), in bestaat te streven naar een onderwijsprogramma met een ononderbroken geheel van activiteiten dat minstens aan de volgende voorwaarden voldoet: een basiscontract; vastberadenheid/planning/oriëntatie; het optrekken tot een bepaald niveau; gevarieerde keuze; een opeenvolging van korte modules die via overstapmogelijkheden met elkaar verbonden zijn en bij elke fase voldoening schenken; een persoonlijk plan voor integratie en follow-up/regelmatige individuele beoordeling; mogelijkheden voor certificatie; een harmonisatie van de methodes tegenover de methodes die buiten de gevangenis worden toegepast zodat de opleiding na een overplaatsing of vrijlating kan worden voortgezet; de verbintenis om tijdens een of andere fase van het programma technieken voor sociale en cognitieve vaardigheden te introduceren, gericht op volwassenen en bedoeld om de gedetineerde te leren omgaan met zijn zelfvertrouwen, zijn technieken voor

besluitvorming, zijn verantwoordelijkheidsgevoel en zijn burgerschap; de toepassing van een geïntegreerde en multidimensionale aanpak met de mogelijkheid om modules te organiseren die rekening houden met de specifieke behoeften van de gedetineerden (familie, huisvesting, verslaving, financieel beheer, omgaan met de handicap van een strafblad, omgaan met stress op de werkvloer en overmatig enthousiasme, ...); medewerking van de werkgevers; een plek waar de lesgevers terecht kunnen voor steun en middelen; focus op de zelfstandigheid van de veroordeelde.

Vrijheid van denken en van godsdienst

Artikel 71, §1 van de Basiswet stelt: "De gedetineerde heeft het recht om zijn godsdienst of zijn levensbeschouwing individueel en in gemeenschap met anderen te beleven en te belijden, mits inachtneming van de rechten van anderen". Paragraaf § 2 preciseert: "Hij heeft recht op godsdienstige, geestelijke of morele bijstand van een daartoe bij de gevangenis aangestelde of tot de gevangenis toegelaten vertegenwoordiger van zijn godsdienst of levensbeschouwing".

De commissies bevestigen dat die rechten in de meeste gevallen worden gerespecteerd, maar ze melden ook dat "ze vaak beperkt zijn vanwege veiligheidsmaatregelen" (Turnhout / Merksplas), "dat de toegang tot godsdienst vaak wordt ingetrokken bij personeelsgebrek" (Vorst), "dat de uitoefening van die rechten wordt bemoeilijkt door personeelsgebrek, maar ook omwille van veiligheidsvoorschriften" (Sint-Gillis) of "dat de gedetineerde wordt beroofd van elk recht op gemeenschappelijke godsdienstbeleving als hij onder een strikt regime in de cel valt" (Doornik).

Bij de godsdienstoefening in het bijzonder worden de volgende problemen vastgesteld: klachten van filosofische adviseurs vanwege "eindelooze wachttijden" (Doornik) en de te ver verwijderde aanwezigheid van bepaalde vertegenwoordigers van godsdiensten, een verwijt dat wordt gematigd door het feit dat de kapel niet langer toegankelijk is omdat die zich in het gevaarlijke gedeelte van het gebouw bevindt (Verviers).

Volgens de commissie van Dendermonde is er sprake van een specifiek probleem: eind 2009-begin 2010 ontstonden spanningen tussen een technische medewerker en een imam, die daarop zijn bezoeken aan de gevangenis onderbrak. Het conflict lijkt opgelost, maar momenteel rijst de vraag of de imam zich voldoende inzet om op een toereikende manier te beantwoorden aan de vraag van zijn gemeenschap.

Problemen bij de vrijlating van gevangenen?

Het gebrek aan middelen of de afwezigheid van opvang zijn onmiskenbare problemen die zich voordoen bij het verlaten van de gevangenis. Sommige commissies proberen oplossingen en externe sociale diensten te vinden.

De problemen van de vrouwen

Het gaat hier voor alle duidelijkheid alleen om de gevangenen met een vleugel voor vrouwen. In Berkendael worden zwangere gevangenen vanaf de zevende maand naar Brugge gestuurd en na de geboorte keren ze terug. Er wordt niet altijd een controle of gynaecologische follow-up aangeboden. De tussenpersoon "kinderen – ouder" zoekt vrijwilligers om de kinderen naar de crèche te brengen zodat de gedetineerden kunnen werken.

De gevangenen moeten een keuze maken tussen het zogen van hun kind en hun verschijning voor de rechtbank want ze hebben geen toelating om hun zuigeling met zich mee te nemen tijdens de verplaatsingen naar het Justitiepaleis.

Contacten met de diplomatieke vertegenwoordiging

Buitenlandse gevangenen mogen hun afgevaardigden raadplegen. In de praktijk lijkt de voltrekking van straffen in het land van herkomst zeldzaam te zijn.

Aantal en aard van de klachten van gedetineerden

Voorafgaande kanttekening: veel klachten zijn niet officieel geformuleerd. Klachten die kunnen worden verduidelijkt, hebben vooral betrekking op het gedrag van het personeel, de materiële omstandigheden van de opsluiting (het reeds eerder vermelde verlies van persoonlijke voorwerpen, van voedsel, rekeningen, kantine), de gezondheidszorg, de activiteiten, de contacten met de buitenwereld, de plaatsing en de overbrenging van de gedetineerden. De behandeling van de klacht begint in de meeste gevallen met een gesprek met de klager. Indien nodig wordt de klacht in vooronderzoek genomen, gevolgd door een bespreking met de directie en een antwoord aan de gevangene.

A clinical examination room. In the foreground, a white examination table is set up on a metal frame. A blue office chair is positioned next to it. In the background, there is a sink on a white counter, a window with a wooden frame, and a metal medical cart filled with various supplies like gloves and bottles. A desk lamp is mounted on the wall, illuminating the table.

Hoofdstuk 4. Gezondheidszorg

Nagenoeg één klacht op tien (9,9%) heeft betrekking op de gezondheidszorg.

Algemeen voorkomende klachten en opmerkingen.

Klachten met betrekking tot zorg zijn moeilijk te onderzoeken voor de commissies, vaak omdat zij geen toegang hebben tot de medische gegevens en omdat zorgverstrekkers bij wet en deontologisch verplicht zijn het medische beroepsgeheim te respecteren. Wanneer de arts van de commissie oordeelt dat een onderzoek van de klacht of verdere informatie aangewezen is, moet daarvoor een oplossing worden gevonden (zie verder).

De medische zorg in de gevangenis moet volgens de Basiswet vergelijkbaar zijn met die buiten de gevangenis. Dat is een streefdoel dat nog niet gerealiseerd is, zeker niet wat de geestelijke gezondheidszorg betreft. Twee factoren spelen een rol:

- » Gelijkwaardigheid van zorg is vanzelfsprekend voor het medische korps, maar is blijkbaar geen prioriteit voor directies van gevangenissen. Gevangenissen zijn een zorgonvriendelijke omgeving voor het organiseren en toedienen van medische zorg.
- » De zorgnoden in de gevangenissen zijn groter dan de beschikbare middelen of structuren. Voor de somatische zorg is de samenwerking met het AZ St-Jan te Brugge en het Hôpital de la Citadelle in Luik duidelijk een vooruitgang en dat voorbeeld moet kunnen worden uitgebreid. Het principiële uitgangspunt is dat zieke gedetineerden alleen gelijkwaardig kunnen worden verzorgd in een medische zorgomgeving en niet in een gevangenis.

Het psychiatrische zorgaanbod is schrijnend ontoereikend, rekening houdend met de zorgnoden, zowel wat de geïnterneerden als de reguliere gevangenen betreft. In de jaarrapporten van de CTRGG van 2006 en 2007 werd die situatie al aangeklaagd en wij moeten vaststellen dat de situatie de afgelopen drie jaar bleef

verergeren. Meer dan 1000 slecht behandelde geïnterneerden wachten in overbevolkte psychiatrische afdelingen of reguliere cellen van de gevangenissen. De wachttijd voor een overplaatsing naar een gepaste instelling voor een behandeling kan oplopen tot 2 of 3 jaar. De psychiatrische morbiditeit van de gevangenispopulatie neemt toe met de jaren en 5-10% van de gevangenen vertoont een ernstige psychiatrische stoornis. Bij deze cijfers houden wij geen rekening met het feit dat nagenoeg 47% van de gedetineerden voldoet aan de criteria voor de diagnose van een antisociale persoonlijkheidsstoornis. Dit is een trend die niet eigen is aan België, maar die terug te vinden is in alle West-Europese landen. Het stelt de directies en het personeel van de gevangenissen voor problemen waarvan onvoldoende aandacht wordt geschonken.

Het beroepsgeheim lijkt goed te worden gerespecteerd, behalve in de situaties wanneer een arts een gedetineerde in de cel onderzoekt in aanwezigheid van de celgenoten of de PB of wanneer de medicatie door PB's wordt verdeeld.

Er wordt uitdrukkelijk vermeld dat baby's en kleine kinderen van opgesloten moeders goed medisch worden opgevolgd, ook dankzij externe organisaties zoals Kind en Gezin.

Bijzondere klachten/opmerkingen in verband met gezondheidszorg

Driekwart van de binnengekomen klachten betreffen de “organisatie van de gezondheidszorg” en “raadplegingen en onderzoeken tijdens detentie” (tabel 4.1): lange wachttijden voor gespecialiseerde zorg, traagheid van medische tussenkomsten, ontevredenheid over de medische wachtdienst, moeizaam opstarten van een behandeling, gebrekkige continuïteit van zorgen, ... De organisatie van verplaatsingen voor medische onderzoeken vergt de tussenkomst van verschillende spelers: medische dienst en lokaal bestuur van de gevangenis, griffie, veiligheidsdiensten, regels van het ziekenhuis waar het onderzoek moet plaatsvinden, ... De wachtermijnen voor gedetineerden zijn beslist langer dan voor de gewone burger.

De tandverzorging wordt vaak vermeld als een dienst met lange wachttijden en de vraag kan worden gesteld of deze dienst niet zou moeten worden uitgebreid. Een commissie vermeldt ook dat sommige gedetineerden van hun gevangenisverblijf “profiteren” om hun gebit gratis te laten herstellen.

De opvang en behandeling van verslaafden blijft een vaak aangehaald probleem. Zij zijn talrijk, hun probleem is chronisch van aard en er is een gebrek aan een verzorgend kader in de gevangenis.

De wanverhouding tussen de vraag en het aanbod van zorg maakt dat alles snel moet gaan en zelfs indien de geleverde zorg aan de regels van de kunst voldoet, kan die tekortschieten op relationeel vlak. De tevredenheid over een medische behandeling is grotendeels afhankelijk van de kwaliteit van de relatie tussen arts en patiënt. Daaraan kan zeker meer aandacht worden geschonken.

Door de schaarste aan medisch geschoold personeel, vooral tijdens de weekends en wachtdiensten, worden ook medisch ongeschoolde PB's ingeschakeld voor sommige zorgtaken. Dat is een bron van ongenoegen die vermeden dient te worden.

Er worden gevallen gemeld van gebruik door sommige directies van de isoleercel voor de afzondering van psychisch gestoorde gedetineerden. Psychiatrisch gestoorde moeten kunnen worden geïsoleerd in aparte isolatieruimten onder medisch toezicht en zeker niet in naakte cellen of isoleercellen die voor disciplinaire redenen worden gebruikt onder de verantwoordelijkheid van de directies. Dit zal de komende jaren nader worden onderzocht.

Tabel 4.2 geeft een overzicht van de meest voorkomende klachten en gemaakte opmerkingen van de commissies.

Tabel 4.1 Aantal klachten over gezondheidszorg per rubriek

Kolom A : Hoogstraten, Wortel, Tilburg
 Kolom B : Saint-Hubert, Dinant
 Kolom C : Nijvel
 Kolom D : Doornik
 Kolom E : Dendermonde
 Kolom F : Jamioulx
 Kolom G : Gent

RUBRIEK	A	B	C	D	E	F	G	TOTAL	%
ORGANISATIE MEDISCHE ZORG	7		29	16	6	2	12	72	49
RAADPLEGINGEN EN ONDERZOEKEN TIJDENS DETENTIE	9	2	8	8	1	3	5	36	25
PSYCHIATRISCHE ZORG		3	13	2			1	19	13
ARTS 'NAAR KEUZE'		2	11	1				14	10
VERPLAATSING NAAR PENITENTIAIR MEDISCH CENTRUM				1		1		2	1
ZIEKENHUISOPNAME			1				1	2	1
VERPLICHTINGEN VAN DE GEVANGENIS				1				1	1
MEDISCH ONDERZOEK BIJ AANKOMST								0	0
MEDISCH VERSLAG BIJ SLAGEN EN VERWONDINGEN								0	
TOTAAL	16	7	62	29	7	6	19	146	100

Tabel 4.2 Bijzondere klachten/opmerkingen omtrent gezondheidszorg

Kolom A: gevangenis
 Kolom B: bijzondere klachten/opmerkingen
 Kolom C: % van de totale klachten omtrent gezondheidszorg

A GEVANGENIS	B BIJZONDERE KLACHTEN/OPMERKINGEN	C %
NAMEN	» Geen	
VORST-BERKENDAEL	» Veel klachten over de gevangenisarts » Medische zorg tijdens wachtdienst is gebrekkig » Veel zelfmoordpogingen zonder aangepaste opvolging (plaatsing in 'naakte cel') » Problemen met het opstarten en verdelen van medicatie » Verslaafden moeten ontwennen zonder aangepaste begeleiding » Veel slecht opgevolgde gynaecologische problemen » Slechte planning van gespecialiseerde raadplegingen zowel binnen als buiten de gevangenis » Goede medische zorg voor de baby's	
SAINT-HUBERT DINANT	» Geen bijzondere klachten/opmerkingen	3,6
NIJVEL	» Geen bijzondere klachten/opmerkingen	4,1
HOOGSTRATEN TILBURG WORTEL	» Kleine opmerkingen over zorgorganisatie en raadplegingen of onderzoeken tijdens detentie. » Tilburg: gedetineerden kunnen geen beroep doen op externe gezondheidszorg, maar er is een zeer goede zorginfrastructuur en accommodatie binnen de gevangenis	16,6
ST-GILLIS	» Volkomen ontoereikende psychiatrische zorg » Lange wachttijden voor gespecialiseerde zorg, tandartsen, kinesitherapie, ...	
DOORNIK	» Gedetineerden kunnen vrij kiezen tussen 4 huisartsen	11,1
HOOGSTRATEN	» Geen bijzondere klachten/opmerkingen	

A GEVANGENIS	B BIJZONDERE KLACHTEN/OPMERKINGEN	C %
DENDERMONDE	» Ondanks het goede aanbod van gezondheidszorg zijn er klachten over de wijze waarop die wordt verstrekt (laattijdig) » Slechts één psychiater die de onverenigbare functies van deskundige en zorgverlener op zich neemt	14,9
JAMIOULX	» Traagheid van medische tussenkomsten » Gebruik van PB's voor medische taken zoals de verdeling van geneesmiddelen » Ongecontroleerde en onoverzichtelijke overbevolking van de psychiatrische afdeling	12,5
GENT	» Geen bijzondere klachten/opmerkingen tenzij over de verdeling van de medicatie	6,1
TURNHOUT MERKSPLAS	» Medische behandeling binnen de gevangenis is niet gelijkwaardig aan die buiten de gevangenis » Gevangenen moeten zich steeds neerleggen bij de beslissing van de gevangenisarts » Lange wachttijden (tandarts) » Veel klachten over één gevangenisarts » Informeel overleg met de hoofdarts van de gevangenis werd feitelijk geweigerd	10,1
VERVIERS	» Problematische opvang, behandeling en nazorg van verslaafden » Medisch onderzoek op cel in aanwezigheid van andere gedetineerden of van een PB (geen vertrouwelijkheid) » Een geval van schurft werd maar traag en moeizaam aangepakt.	
GEMIDDELD % KLACHTEN OVER GEZONDHEIDSZORG IN 12 GEVANGENISSEN = 9,9%		

Hoofdstuk 5. Goede orde en veiligheid

Gedetineerden worden eerder uitzonderlijk uitgenodigd op vergaderingen over kwesties met betrekking tot hun detentie en de handhaving van de orde en veiligheid in de inrichtingen. Er wordt geen overleg op regelmatige basis georganiseerd, behalve in de gevangenis van Wortel (driemaandelijks overleg op basis van agenda opgesteld door gedetineerden en gevolgd door verslag met aanbevelingen), Nijvel (bestaande uit verkozen gedetineerden zonder vermelding wanneer die vergadering bijeenkomt) en Jamioux (bestaande uit verkozen gedetineerden die op regelmatige basis bijeenkomen met een minimum van eenmaal per maand). Wel bestaat voor de gedetineerden te allen tijde de mogelijkheid om vragen te stellen aan de directie en verantwoordelijken

Veiligheidsmaatregelen, dwangmiddelen en gebruik van geweld

Bij het nemen van veiligheidsmaatregelen wordt weinig of geen rekening gehouden met de evaluatie van de gedetineerde en de maatregelen worden ook niet geregeld geëvalueerd. In de meeste gevangenissen bestaat een lijst van gevaarlijke gedetineerden die is samengesteld op basis van de gegevens verstrekt door de bewakers. Die lijst wordt zelden of nooit herzien.

Het gebruik van geweld, veiligheidsmaatregelen en dwangmiddelen wordt eerder beperkt toegepast en is zelden uitvoerig gemotiveerd, tenzij met de vermelding dat de maatregelen noodzakelijk zijn voor de 'veiligheid'.

Fouilleren

Het fouilleren dient te gebeuren zonder de intentie de gedetineerde bloot te stellen aan vernederingen. Op dit vlak blijken zich veel problemen voor te doen.

Er wordt melding gemaakt van het feit dat het fouilleren wordt uitgevoerd:

- » zonder respect van de privacy van de gedetineerde
- » zonder reden en in de cel van de gedetineerde
- » met brutaal optreden van bepaalde bewakers (steeds dezelfde)
- » waarbij de motivering van de maatregel meestal pas achteraf gebeurt.
- » met veelvuldige overtreding van de wettelijke voorschriften.

Controle van externe bezoekers

Hoewel er weinig tot geen klachten worden geformuleerd met betrekking tot het respectvolle verloop van de controle van externe bezoekers, is er op sommige plaatsen sprake van buiten wachten in de regen en het verwijderen van metalen gespen in riemen.

Tuchtprocedures

De commissies krijgen zeer veel klachten over de correcte toepassing van de tuchtprocedures. Er worden ook klachten geformuleerd met betrekking tot de verhouding tussen het starten van een tuchtprocedure en de overtreding door de gedetineerde. De commissies zijn echter niet bevoegd om tussen te komen in tuchtprocedures en stellen vast dat voor zeer veel kleine ingrepen ook een tuchtprocedure wordt gestart terwijl een verwittiging of aanmaning daar zou volstaan. De gedetineerde wordt steeds in het ongelijk gesteld bij enige discussie en de bewaker krijgt altijd gelijk. Er is geen enkele controle en deze tuchtprocedures zijn subjectief en niet gemotiveerd. Slechts één gevangenis, met name Doornik, vermeldt een gradatie in de straffen en per gevangene wordt een tuchtdossier aangelegd met vermelding van de aard van de sanctie zoals die door de bevoegde persoon is opgelegd.

De gedetineerde kan zich inzake tuchtrechtelijke inbreuken tijdens de hoorzitting laten bijstaan door zijn advocaat. Een aantal commissies meldt dat de tijdsspanne voor de advocaat te kort is om zich te organiseren om aanwezig te kunnen zijn op de hoorzitting. Daardoor verschijnen de gedetineerden meestal zonder hun advocaat.

A man in a dark uniform and beanie is shown in profile, working on a door in a hallway. He is reaching up with his right arm. The hallway has several doors with blue handles and orange walls. The background is slightly blurred, showing more of the hallway and a wooden floor. A white text box is overlaid on the bottom left of the image.

Hoofdstuk 6. Directie en personeel

Beschikbaarheid van de directeurs

Over het algemeen betreuen de commissies van toezicht het feit dat de gevangenisdirecteuren een groot deel van hun tijd moeten besteden aan administratieve taken waardoor ze ver van de gevangenen en zelfs hun bewakingspersoneel staan, wat voor alle partijen resulteert in frustraties. "Het gaat om een van de voornaamste klachten van de gedetineerden," schrijft de voorzitter van de commissie van Dinant. In Doornik stelt de voorzitter vast dat "het volgens de gevangenen moeilijk is om de directie te ontmoeten. De versperring door penitentiaire assistenten en afdelingshoofden lijkt tamelijk doeltreffend te zijn. Bereikbaar zijn is één ding, maar luisteren is nog iets anders." Alleen naar aanleiding van tuchtverslagen begeven de directeuren zich naar de kantoren kort bij de cellen of tijdens "beleefdheidsbezoeken" aan de isoleercel, zonder daarbij ooit lang te blijven. De schriftelijke verzoeken om een gesprek die de gedetineerden aan hen richten, zijn niet altijd een succes aangezien bepaalde beambten of hoofdbewaarders al een voorafgaande selectie doorvoeren en resulteren vaak alleen in een schriftelijk antwoord. In Tilburg zou het er volgens de bevoegde commissie in de praktijk doorgaans anders aan toe gaan dan in België: "alle verzoeken om een persoonlijk gesprek krijgen binnen de week een antwoord en de directeur brengt geregeld een bezoek ter plaatse om de sfeer in de afdeling te observeren". Heeft die terughoudendheid van de directeuren te maken met het feit dat ze met te weinig zijn? Zo denken heel wat verantwoordelijken van de commissies er namelijk over (Vorst-Berkendael, Hoogstraten) want aan hen hebben de directeuren toevertrouwd dat ze "veel inspanningen moeten leveren om het basisbeheer van de instelling te kunnen garanderen" (Hoogstraten).

De hoofdbewaarders

Zijn zij als verantwoordelijken ter plaatse correct aangeworven en opgeleid om hun taken uit te voeren? Hoewel de voorzitters van de commissies vinden dat de persoonlijkheid van de hoofdbewaarders bepalend is, "kwijten sommigen zich uitstekend van hun taken. Anderen 'doen hun werk' om aan het einde van de maand betaald te worden, zonder zich te bekommeren om het beheer van de gevangene. Sommigen geven helaas zelfs blijk van gedrag dat de commissie kan bestempelen als extreemrechts. Die vaststellingen werden aangegeven bij de directie" (Jamioulx). De voorzitter van Nijvel bevestigt dat "het ambtenaren zijn. Slechts weinigen treden buiten het kader van hun functie om menselijker om te gaan met de gedetineerden en hen te helpen." En die van Doornik erkent dat het "helaas onvermijdelijk is dat bepaalde hoofdbewaarders en penitentiaire assistenten die zich geroepen voelen tot een hogere taak, zich eerder houden aan de 'letter' dan aan de 'geest' van de voorschriften en wetten". Naast de persoonlijke kenmerken van de hoofdbewaarders verwachten de commissies "bij die penitentiaire assistenten meer kwaliteiten dan die die bij de aanwerving worden verwacht en die tijdens de opleiding worden aangereikt" (Gent). Ook op dat niveau bepalen de prioriteiten en hiërarchie van waarden de sfeer van respect en menselijkheid tegenover de gedetineerden, want een enkele slechte hoofdbewaarder beïnvloedt de anderen en stuurt de werkwijze in de richting van een "focus op openbare veiligheid" en een frequente toevlucht tot geweld, ook als de relaties met de directie goed zijn (Vorst-Berkendael).

Het door de Gemeenschappen gesubsidieerde personeel

Het door de Gemeenschappen gesubsidieerde personeel dat wordt ingezet door vzw's of scholen is volgens verscheidene commissies ruimschoots onvoldoende. In bepaalde gevallen, zoals het huis van bewaring van Vorst, "zijn opleidingen bijna onbestaande en maakt het verloop van de gedetineerden de organisatie van cursussen extreem moeilijk. Bovendien zijn er geen lokalen. Externe diensten proberen de ontoereikende beschikbaarheid van de interne maatschappelijke assistenten te compenseren." In de meeste gevangenissen zijn de lesgevers met te weinig, dus is er ook sprake van ernstige gebreken op het niveau van de dienstverlening van maatschappelijke assistenten en interne psychologen. Dat geldt hoofdzakelijk voor de Franse Gemeenschap want in het noorden van het land staan de maatschappelijke werkers en psychologen garant voor permanente bijstand (Gent, Wortel, Dendermonde). Zo wordt "de gevangene vaak geconfronteerd met een lange wachttijd vooraleer de leden van de psychosociale dienst naar hem kunnen luisteren en hij heeft daardoor het gevoel dat ze met te weinig zijn en het te druk hebben" (Vorst). In Tilburg volstaat het kader van de psychosociale dienst duidelijk niet en de communicatie verloopt moeizaam voor bepaalde Franstalige gevangenen. Over het algemeen betreuren de gevangenen de manier waarop hun dossiers worden beheerd, de vertragingen van de verslagen die aan de directie worden voorgelegd voor advies (Hoogstraten), het gebrek aan objectiviteit dat soms aanwezig is (Nijvel) en vooral de afwezigheid van echte follow-up en de veel te vaak voorkomende toevlucht tot "knip- en plakwerk" bij de evaluaties (Verviers).

Tot slot moeten we hier met aandrang verwijzen naar onze aanbevelingen in het rapport van 2007 en met sterke spijt vaststellen dat er onvoldoende psychologische bijstand, aandacht en oriëntatie is waardoor gedragsproblemen of conflicten zich vermenigvuldigen. Die diensten moeten dringend worden gecoördineerd en verdienen prioritaire aandacht.

CONCLUSIES

“Doordat de bevoegdheid voor de benoeming van de leden van de Raad en de commissies, voor de vastlegging van hun werkingsregels en de toekenning van hun middelen toevertrouwd wordt aan de minister van Justitie, is de uitvoerende macht zelf meester over de intensiteit van het toezicht op de gevangenis.”

Jaarrapport van de federale ombudsman, 2010, 134.

Na afloop van dit overzicht van de problemen die de commissies van toezicht aantreffen, moet een voorafgaande bedenking worden geplaatst bij de "stilte" van de Centrale Raad en de afwezigheid van diens jaarrapporten (die bestaan alleen van 2005, 2006 en 2007). Hoe kunnen die vertragingen en stilte worden verklaard, die zodanig onrustwekkend zijn dat de federale ombudsman bevestigt dat "het huidige systeem niet werkt? De onafhankelijkheid en de professionaliteit van de instellingen die de controle moeten uitvoeren, zijn niet gewaarborgd."² Een postdoctorale onderzoeker en lid van de commissie van toezicht van de gevangenis van Leuven roept van zijn kant uit: "De laatste tijd blinkt de Centrale Raad bovendien uit in afwezigheid in het kader van het openbare debat over detentie in België. Denk maar aan de hele discussie over de (gedwongen) overplaatsing van gevangenen naar de Nederlandse gevangenis van Tilburg [...]. Bij mijn weten heeft geen enkele stellingname van de Centrale Toezichtsraad ooit het openbare debat gevoed [...]. Laten we hopen dat de Centrale Toezichtsraad snel weer in actie schiet. En liefst in harmonie en samenwerking met andere spelers op dit domein, waaronder het CPT (en SPT). Zal deze boodschap worden gehoord of zal er iets op gang worden gebracht? Niets is minder zeker..."³

Ons verslag van 2008-2010 wil getuigen van de wil om onze taken te verwezenlijken, ons te laten horen en waardering op te wekken voor het werk van de plaatselijke commissies, ondanks hun absolute gebrek aan middelen. De Centrale Raad heeft zich in beweging gezet en heeft bijvoorbeeld de Nederlandse hoge raad kunnen ontmoeten om het eens te raken over de wettelijk en sociaal aanvaardbare praktijken voor bewaking in de gevangenis van Tilburg: gezien het spoedeisende karakter werd de aanwezigheid van een commissie van toezicht in deze Nederlandse gevangenis wellicht als een bijkomstige kwestie beschouwd. Getuigt dat niet nog meer van het geringe belang dat gewoonlijk wordt gehecht aan de onafhankelijke controle van de gevangenis? Vooral we wat langer stilstaan bij het statuut en de werking van de plaatselijke commissies belast met "het onafhankelijke toezicht op de gevangenis en op de bejegening van de gedetineerden" (art. 20 van de Basiswet), zullen we ook proberen om de balans op te maken van de Centrale Raad, diens evolutie en belangrijke bekommernissen en/of klachten.

Maar wat doet de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen? Allereerst moet worden onderstreept dat die bestaat uit vrijwilligers die in de maand augustus van 2011 met slechts 6 personen waren (drie kandidaturen werden meerdere maanden voorgelegd ter ondertekening door de koning), maar die zeer overtuigd blijven van de betekenis van hun taken en het belang van hun rol. Toch heeft het gebrek aan waardering en reactie van de overheid ertoe geleid dat sommigen opgaven, zoals een lid van de Centrale Toezichtsraad uitlegt in zijn ontslagbrief: "Dit is vooral te wijten aan het gebrek aan enige respons of medewerking van de overheid en het totale gebrek aan appreciatie van ons werk, wel integendeel [...]. Ik ben destijds met enig enthousiasme lid geworden van de Centrale Toezichtsraad, in de hoop iets te kunnen doen aan het lot van gevangenen, en deed dit zeker niet voor een vergoeding (die was/is er toch niet). Maar het jarenlange gebrek aan enig respect heeft mij er nu toe gebracht dat ik uiteindelijk zal doen wat ik al enige tijd wilde doen en ik zal dan ook [...] mijn ontslag indienen bij de minister."

Dat recent voorbeeld van een ontslag is representatief voor het gebrek aan effectieve aandacht voor de werking van dit onafhankelijke orgaan voor toezicht op het gevangeniswezen, maar het toont ook het gebrek aan noodzakelijke middelen voor de werking aan, ook al werd recentelijk een budget toegekend aan de Centrale Toezichtsraad en de plaatselijke commissies. Vandaag blijkt vooral het algemeen verbreide gevoel dat de aanwezigheid van die externe organen meer dient om te voldoen aan de internationale eisen dan om de naleving van de rechten van gevangenen te garanderen... kortom, ze bestaan louter voor de schijn. Heeft de Belgische overheid niet geopteerd voor een formele reactie op de aanbevelingen van de Europese gevangenisregels of van de Verenigde Naties omtrent de behandeling van gedetineerden? Welnu, er bestaan geen herwaardering van het geleverde werk, blijvende aandacht met concrete effecten of reële mogelijkheden om de onmenselijke toestanden snel een halt toe te roepen... terwijl het CPT "meermaals heeft gewezen op het belang van onafhankelijke en efficiënte mechanismen voor inspectie en klachten in de strafinrichtingen" (2010, 158) en de Europese Unie recentelijk nog benadrukte dat die externe controle belangrijk is om de overplaatsing van gedetineerden tussen de lidstaten onderling te vergemakkelijken (slechte omstandigheden wekken bij de gedetineerden meer terughoudendheid tegenover bepaalde lidstaten)⁴.

² Jaarrapport van de federale ombudsman, 2010, p. 45.

³ TOM DAEMS, Mooi, het leven is mooi. Over het vijfde rapport van het Europese antifoltercomité (CPT), Panopticon, 2010, 6.

⁴ Europese Commissie, Versterking van het wederzijds vertrouwen in de Europese rechtsruimte – Een groenboek over de toepassing van EU-strafwetgeving op het gebied van detentie, Brussel, 14.6.2011 COM(2011) 327.

Personen die van hun vrijheid zijn beroofd en buiten de controle van de maatschappij worden geplaatst, blijven zwak en kwetsbaar ten opzichte van de voorschriften omtrent veiligheid en discipline in de gevangenis. Voor de leden van de Centrale Toezichtsraad moeten de uitvoeringsbesluiten van de Basiswet (artikelen 20 tot 30) hen in staat stellen de gevangenen op efficiënte wijze te controleren door de nodige middelen te krijgen voor dat onafhankelijk toezicht. Ze dringen er dan ook op aan dat dringend rekening moet worden gehouden met de volgende punten, die absoluut noodzakelijk zijn voor de uitoefening van de wettelijke functies:

- » 1. Afhankelijkheid van het Parlement. Omdat de taak van de Centrale Raad erin bestaat “jaarlijks ten behoeve van de federale Wetgevende Kamers en van de minister, een verslag op te stellen betreffende de gevangenen, de bejegening van gedetineerden en de naleving van de hen betreffende voorschriften evenals de evolutie van de penitentiaire bevolking”⁵, is het volgens die raad belangrijk zijn volledige onafhankelijkheid te garanderen door over zijn activiteiten verslag uit te brengen bij het Parlement dat is belast met het directe gezag en over de controle van de Centrale Raad en de commissies van toezicht. Na een ontmoeting met een afgevaardigde van het kabinet van de FOD Justitie en leden van de penitentiaire administratie vatte een tekst de huidige positie van de minister samen. Zo valt te lezen dat “de minister van Justitie als antwoord op een mondelinge parlementaire vraag zijn wens heeft bevestigd om de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen bij de Federale Overheidsdienst te behouden als bevoorrecht adviesorgaan. Zowel de Raad als de commissies van toezicht zouden dus als ‘satellieten’ van de FOD moeten worden beschouwd. Zij hebben een specifieke plaats in het budget van de FOD. Ze worden namelijk verenigd binnen organisatieafdeling 62. Daarin vinden we onder andere de bio-ethische commissie, de euthanasiecommissie, de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind en de federale bemiddelingscommissie. De meeste organieke teksten van die organen stellen dat de minister de nodige personeelsleden en werkingsmiddelen ter beschikking stelt.” Ondanks dat antwoord denken de Centrale Raad en de commissies

van toezicht dat hun onafhankelijkheid pas werkelijkheid zal zijn als ze met eigen middelen onder de controle van het Parlement kunnen worden geplaatst (lokalen, voltijdse secretarissen, vaste medewerkers, ...), net als andere instellingen trouwens (bijvoorbeeld het IACSSO).

- » 2. Ondanks de huidige moeilijkheden bij de aanwerving van de 6 noodzakelijke leden voor de werking van de commissies (in het bijzonder artsen, advocaten en magistraten), verdubbelt de Centrale Raad zijn inspanningen om in elke gevangenis een commissie van toezicht te installeren – onlangs werd nog een commissie opgericht in Brugge en Saint-Hubert – maar de leden weten dat het zonder aanzienlijke middelen ter aanmoediging en ondersteuning onmogelijk zal zijn om in elke gevangenis een commissie te voorzien want op dit moment bestaat er maar één enkele commissie voor meerdere instellingen. In het noordelijke landsdeel staat één commissie in voor de controle van Turnhout/Merksplas en een andere houdt toezicht in Wortel/Hoogstraten/Tilburg. In het zuiden van het land is een commissie verantwoordelijk voor Andenne/Hoei/Marneffe, voor Aarlen/Namen en voor Vorst/Berkendael evenals voor Lantin/Paifve. Het CPT dringt nu aan op de aanwezigheid van een commissie van toezicht in elke strafinrichting.
- » 3. Het spreekt voor zich dat de bestaande organisatie van het onafhankelijke toezicht op de gevangenen alleen echt een succes kan zijn als alle leden naast een terugbetaling van de verplaatsingskosten nog een minimale vergoeding (presentiegeld) ontvangen, maar vooral ook als geschoold, voltijds personeel wordt aangesteld voor de behandeling van klachten en bezwaren, zoals de artikelen 147 tot 166 van Titel VIII van de Basiswet voorschrijven. Moet nog worden herhaald dat het CPT in zijn laatste verslag “de Belgische overheid heeft aanbevolen om meteen maatregelen te treffen zodat de bepalingen van Titel VIII van de Basiswet van kracht zouden worden” om op die manier een grotere professionaliteit te bereiken?

⁵ Basiswet, art. 22, 4°.

- » 4. Omwille van de middelen waarover hij beschikt en het werk dat de vragenlijst in de commissies vereist, wenst de Centrale Raad voortaan om de twee jaar een rapport te schrijven over de situatie in de gevangenissen. Bovendien wenst hij alle door de diensten van de penitentiaire administratie uitgewerkte documenten en projecten (automatische communicatie van de rondzendbrieven en richtlijnen die aan de directies van de gevangenissen worden bezorgd, resultaten van testen, enz.) te ontvangen om goed op de hoogte te zijn van de projecten van de centrale administratie. De raad ziet daarin een bewijs van vertrouwen, een teken van transparantie en de uitdrukking van een constructieve samenwerking.
- » 5. Met het oog op meer inspanningen ter verdediging van de rechten van de gevangenen vraagt de Raad dat de aanwezigheid van zijn leden wordt verzekerd naar aanleiding van internationale inspecties die worden georganiseerd door bijvoorbeeld het CPT tijdens het bezoek van de mensenrechtenverdediger van de VN, zoals ook de Europese Gevangenisregel 93.2 dat voorschrijft. België zou onbetwistbaar internationale roem verwerven door blijk te geven van een sterke wil om een onafhankelijke controle te verzekeren. In deze context zou ons land zich ook verrijken met buitenlandse ervaringen en het zou de beste procedures voor controle en bemiddeling kunnen benutten die veranderingen in de onmenselijke of vernederende situaties teweeg kunnen brengen.
- » 6. De adviserende missie van de Centrale Raad tot slot wordt slechts zelden uitgeoefend, zoals professor Tom Daems terecht benadrukte. We moeten toegeven dat de Centrale Raad niet betrokken was bij de debatten over bijvoorbeeld de mogelijkheid om nieuwe gevangenissen met kleine leefeenheden te bouwen of over de privatisering van bepaalde diensten. De raad werd laat op de hoogte gebracht van de vragen die door de overplaatsing van gevangenen naar Tilburg zijn gerezen, in het bijzonder omtrent de oprichting van een nieuwe commissie van toezicht. Voortaan wil de raad "ambtshalve" adviezen aan de minister voorleggen zonder te wachten tot daarom wordt gevraagd.

De grote problemen van de strafinrichtingen in het kort...

Na die lange beschouwing over of dat gewetensonderzoek van onze werking en verwezenlijkingen willen we nu een laatste blik werpen op de voornaamste vragen die voortvloeien uit de rapporten van de commissies, in de hoop dat de politieke en overheidsverantwoordelijken er meer aandacht aan besteden en concrete, tastbare antwoorden aanreiken. Zo stellen we ons vragen over (1) het statuut en de middelen van de commissies van toezicht, (2) de overbevolking in de strafinrichtingen, (3) de omstandigheden van opsluiting en de leefregels, met name op het niveau van de orde en discipline, (4) de gezondheid en tot slot (6) de relaties tussen de personeelsleden die in de gevangenis aan het werk zijn, waarbij we meer bepaald stilstaan bij de relaties tussen werknemers van de federale overheid en die van de deelgebieden.

1. Over het statuut en het gebrek aan middelen van de commissies van toezicht

In het verslag van het laatste bezoek onderstreept het CPT "de cruciale rol van de commissie van toezicht in het kader van de preventie van slechte behandelingen. Die staat garant voor de integratie van de burgermaatschappij in de instellingen voor opsluiting en de transparantie die daar de boventoon moet voeren, evenals voor een functie van bemiddeling met het gevangenispersoneel." Het CPT verklaart dat het "zich overigens alleen maar gelukkig kan prijzen met de relaties dat het onderhoudt met talloze Belgische commissies van toezicht en met de hoge kwaliteit van hun werk"⁶. De commissies van toezicht worden wel aangemoedigd door Europese organen, maar stellen zich vragen over hun mogelijkheden voor de voortzetting van het onafhankelijke werk van de plaatselijke directies en over de min of meer opzettelijke hinderpalen die ze bij de dagelijkse uitoefening van hun taken tegenkomen. Het voornaamste probleem

⁶ CPT, Rapport aan de Belgische overheid omtrent het bezoek in België van het Europees Comité voor de preventie van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (CPT) van 28 september tot 7 oktober 2009, 24/2010, p. 67.

dat ze tegenkomen vloeit in de eerste plaats voort uit het gebrek aan waardering voor hun werk bij de beampten en soms directeuren, uit pogingen tot belemmering (post die niet wordt bezorgd, afval in de brievenbussen van de commissies, enz.) en uit het gebrek aan respect voor vrijwilligers die tijd besteden aan de verbetering van de leefomstandigheden van de gedetineerden. In het rapport van 2007 werd al vermeld dat de demotivatie grotendeels wordt veroorzaakt door relationele problemen (minachting van de beampten, onwetendheid van de directie, wantrouwen van het medisch personeel, ...) en de duidelijke inefficiëntie van hun acties ter plaatse: bepaalde directeuren betonen zich welwillend tegenover de voorzitters van de commissies, maar die laatste stellen vast dat er niets verandert en indirect bemerken ze dat de gevangenen niet langer geloven in hun controlerende taak, wat de demotivatie nog versterkt. Naast die aspecten die rechtzettingen, bijeenkomsten en opleidingen vereisen, moet ook dringend de aanwerving van de leden zonder enige vergoeding worden herzien. Waarom zouden de mandaten na twee mandaten niet worden verlengd en waarom kan de huidige leeftijdsgrens niet worden afgeschaft als de gezondheid het toelaat, in het bijzonder in het geval van artsen en advocaten?

2. Over de overbevolking

De toename van het aantal gedetineerden kan niet in verband worden gebracht met een stijging van het criminaliteitscijfer, maar verwijst eerder naar het verband tussen het socio-economisch beleid van een land en het belang dat wordt gehecht aan het strafsysteem. De overbevolking hangt hoofdzakelijk af van het strafbeleid, dat te snel zijn toevlucht neemt tot preventieve opsluiting, langere straffen of minder frequente vrijlatingen. "Het enige politieke antwoord op die op hol geslagen werkwijze is tot nu toe een verhoging van de capaciteit van de strafinrichtingen [...] met een uitgebreid programma van het Masterplan 2008-12 voor een menselijkere celleninfrastructuur [...] die voorziet in de bouw van ongeveer 2500 tot 2700 extra cellen," schrijft Ph. Mary⁷. Alle werknemers in de gevangenissen mogen dan wel begrijpen dat de overbevolking nefaste gevolgen heeft voor het dagelijkse leven van de gedetineerden en hun werk- en opleidingsomstandigheden waardoor de toepassing van een detentieplan wordt verhinderd, er zijn ook een heleboel negatieve effecten voor het personeel

en de veiligheid van al wie in de gevangenis optreedt. Hoe kan een poging worden ondernomen tot 'neutralisering' van de terugslag van deze situatie, bijna algemeen verbreid in België en heel wat andere Europese landen, die de mogelijkheid voor sociale bijstand of een psychologische behandeling van de gedetineerde in de weg staat? Het lijkt erop dat de overbrenging naar lege gevangenissen in buurlanden een verkeerde en zeer dure oplossing vormt die geen rekening houdt met het aanzienlijke ongemak dat die met zich meebrengt voor de familie en advocaten, met name vanwege de afstand en de andere taal. "Wie is bovendien bevoegd voor de medische behandelingen?"; "Welke regels moeten worden toegepast wanneer geweld moet worden gebruikt?"; "Welke regels zijn van kracht tijdens het vervoer van een gedetineerde?"; Of "welk orgaan is bevoegd bij een schending van de mensenrechten?" en "welke opleidingen en bijstand krijgen de Franstaligen aangeboden?". De gegeven antwoorden kwamen aan bod tijdens de ontmoeting met de Nederlandse collega's van de Centrale Raad in 2010 en bevatten nog onzekerheden.

De bouw van nieuwe gevangenissen is dus een gemakkelijk antwoord dat verwijst naar economische (winsten van de grote privébedrijven, nieuwe banen, economische en handelsbelangen voor de gemeenten) en milieukundige aspecten. Het is echter van fundamenteel belang dat eerst wordt gedacht in termen van sociale opvattingen en een gemeenschappelijk en coherent levensproject dat gebaseerd is op grotendeels gedeelde waarden. Zo vormt een uitbreiding van de capaciteit van de strafinrichtingen op zich volgens het CPT geen duurzame oplossing voor het probleem van de overbevolking. Kortom, een beschouwing over de zin van een gevangenisstraf vereist een uitdieping van de doelstellingen van ons strafrechtelijk beleid om de coherentie van de mogelijkheden voor bestraffing (gevangenissen, boetes, alternatieven, zorgplicht, ...) opnieuw te evalueren. De gevangenis blijft de referentie en de kern van de strafwetgeving, maar ze verhindert een echt strafbeleid en verplicht de directeuren om die plaatsen van afzondering te beheren als opslagruimtes (met veel verslaafden en geesteszieken) die de gevangene niet kunnen voorbereiden op een geslaagde terugkeer naar de maatschappij en die voor zowel personeel als gedetineerden de onveiligheid in de cellen verhogen.

Ook de kwestie van het beperkte aantal plaatsen of de quota en die van de systematische omzetting van bepaalde gevangenisstraffen moeten worden besproken... Een

⁷ Tijdschrift "L'Observatoire", 2010, nr. 66, p. 35.

leven in omstandigheden van een voor de mens ondraaglijke overbevolking maakt deel uit van een onmenselijke of vernederende behandeling. Zo werd de Franse overheid reeds meermaals veroordeeld door de administratieve rechtbanken.

Over de leefomstandigheden in de gevangenissen

Modernere gevangenissen mogen dan wel menswaardiger lijken, maar het leven in die nieuwe gebouwen blijkt niet beter te zijn dan in de 'huiselijkere' oude gevangenissen. Op die plaatsen waar de penitentiaire koelheid beter voelbaar is (lange gangen, verplaatsingen onder toezicht van camera's, persoonlijke contacten van op afstand, ...), wordt het risico op zelfmoord en agressie groter en daardoor wordt de fysieke onschendbaarheid van zowel de gedetineerden als de beambten in gevaar gebracht. De aspecten van economie en management zijn grotendeels zuinig met een debat over de anders georganiseerde opsluiting: denk maar aan het project Botton in Frankrijk, dat een beeld schetst van de gevangenis van de toekomst naar het voorbeeld van het dorp bestaande uit huisjes met afzonderlijke kamers en douches met daaromheen ruimtes voor workshops, cursussen, gezondheidszorg, winkels, religie, ... Hier kan geen sprake zijn van een utopie want de president van de Franse Republiek neemt dit project vol belangstelling in overweging en waarschijnlijk zal het vanaf 2013 worden geconcretiseerd en getest. In elk geval moet worden geopteerd voor kleine gevangenissen (40 tot 50 plaatsen) die zijn ingedeeld in leefeenheden (12-15 gedetineerden) met een duidelijke en daadwerkelijke scheiding tussen veroordeelden en verdachten. Op die manier lijkt de gevangenis meer op het 'normale' leven en worden vernederingen vermeden terwijl tegelijkertijd echt wordt voorbereid op een terugkeer naar de samenleving. Het is geweten dat de veiligheid op een plaats van opsluiting meer afhangt van de goede verstandhoudingen dan van de muren, tralies, prikkeldraad en elektrische of elektronische hulpmiddelen...

Een verbetering van het leven in gevangenschap kan niet zonder na te denken over de plaatsing van elke nieuwe gedetineerde in een observatiecentrum gedurende veertien dagen om zo de voorafgaande psychosociale evaluaties uit te voeren, die vrij kunnen worden gekozen door de inrichting waarnaar de gevangene zal worden overgebracht om zijn straf uit te zitten. In de eerste plaats moeten dus niet alleen de

misdad en de straftijd in aanmerking worden genomen, maar vooral het vermogen van de gevangene om zich te integreren en maximaal te genieten van de mogelijkheden om zijn vrijlating voor te bereiden. In die zin is de Centrale Raad geen voorstander van het behoud van de Afdelingen voor Individuele Bijzondere Veiligheid (AIBV), te meer omdat de meeste gedetineerden er niet op hun plaats zitten zoals door het CPT wordt bevestigd. Er moet onderzoek worden gedaan naar de mogelijkheid om een kleine instelling (15 tot 20 cellen) voor gewelddadige gevangenen op te richten waar opvoeders, psychologen, opleiders, sportieve animators, ... garant staan voor een optimale begeleiding. Een dergelijke instelling is dus voornamelijk gericht op inspanningen op maat voor personen die als onhandelbaar worden bestempeld zodat kan worden vermeden dat een spiraal van geweld en wreveld ontstaat, die in de gevangenis zo vaak wordt waargenomen bij "probleemgevangenen".

Om zin te geven aan een opsluiting, moeten de gevangenissen activiteiten voorzien waarmee de gedetineerden deze tijd in afzondering van de maatschappij kunnen benutten om hun terugkeer op een positieve manier te plannen. Vandaag de dag zou voor elke veroordeelde een 'detentieplan' moeten bestaan en het is dus niet langer aanvaardbaar dat de meeste gevangenen 22 tot 23 uur per dag in de cel verblijven, waar ze zich bezighouden met televisiekijken of het bedenken van nieuwe misdaden voor na hun vrijlating. De desbetreffende deelgebieden moeten worden betrokken bij de projecten rond opleiding en bijstand. Die verdeling van de verantwoordelijkheden tussen de federale overheid en de deelgebieden vereist afspraken, maar de vooruitgang is traag door het grote aantal betrokken ministeries. Bovendien zijn de problemen talrijk: leslokalen, lesmateriaal (pc, ...), aantrekkelijkheid van de opleidingen tegenover het vaak beter betaalde werk, aanpassing van het huishoudelijk reglement in functie van de opleidingen, samenwerking met de penitentiaire beambten zodat veiligheid en opleiding samen kunnen gaan, problematiek van de stages en training in de zoektocht naar werk, statuut van de coördinator in contact met de directeur⁸. Die lange en moeilijke gesprekken drijven sommige penitentiaire medewerkers ertoe de regionalisatie van de gevangenissen voor te stellen, ook al lijkt dat voorstel momenteel geen bijval te oogsten in de politieke wereld.

⁸ De Interministeriële Conferentie van de Franstalige Gemeenschap wil binnen elke gevangenis in verhouding tot het aantal gevangenen een coördinator van de diensten voor gedetineerden (zie het rapport van 16.12.2010).

Tot slot moet ook worden herinnerd aan het belang van artikel 7, §1 van de Basiswet, dat in de meeste inrichtingen nog steeds niet wordt toegepast: “In elke gevangenis wordt een klimaat van overleg nagestreefd. Daartoe wordt in elke gevangenis een overlegorgaan opgericht teneinde de gedetineerden in de gelegenheid te stellen inspraak te hebben in aangelegenheden van gemeenschappelijk belang die voor hun medewerking in aanmerking komen.”

3. Over de gezondheid

De gezondheidsproblemen in de gevangenis zijn van fundamenteel belang en vormen een immens probleem, zowel voor de gedetineerden als voor de beampten, directeuren en artsen. Hoe moet worden omgegaan met de verzoeken om mentale en psychologische verzorging? Een te lange wachttijd voor bepaalde behandelingen, een wantrouwige houding van de artsen tegenover de geveinsde klachten van de gedetineerden en hun vrees dat ze een zwendel in medicijnen zullen onderhouden, geveinsde klachten die een dringende verplaatsing naar een ziekenhuis zouden vereisen en zo een ontsnapping kunnen vergemakkelijken, spanningen tussen de arts en de directeur die elk hun eigen doelen nastreven en vaak met elkaar in conflict komen, ... het zijn maar enkele van de aspecten die de beoefening van de geneeskunde in de gevangenis bemoeilijken.

Naast die problematiek rond de verstandhoudingen en organisatie bestaan er ook aanhoudende, zware medische situaties zoals die van de behandeling van verslaafden en geesteszieken of de opsporing van besmettelijke ziekten (aids, tuberculose, venerische ziekten die de vaak verdrongen kwestie van seksualiteit en seksueel geweld in de gevangenis aankaarten). Volgens het onderzoek dat Brice De Ruyver dit jaar aan de federale overheid overhandigde, is in de ‘vrije’ maatschappij één misdrijf op zeven gerelateerd aan drugsgebruik. In de gevangenis kunnen drugsgebruik en -handel niet worden opgelost met de invoering van ‘afdelingen zonder drugs’ alleen (waar bijna altijd dealers, zogenaamde abstinenteren of personen die dat willen zijn kunnen binnendringen): er moet dus worden gewerkt aan een versterking van de sociale en psychologische bijstand van gedetineerden en de toegang tot substitutiebehandelingen, zoals het

CPT dat vraagt. Het belang van het gebruik van verdovende middelen werd onlangs nog onder de aandacht gebracht door de Engelse vakbonden, waarvan de beampten klagen over hoofdpijn en misselijkheid omdat ze de rook van cannabis moeten inademen (sic!). Externe behandelingen van verslaafden zijn dan weer moeilijk te verkrijgen vanuit de gevangenis omdat ze een maandenlange behandeling in gespecialiseerde instellingen vereisen en vaak het nut van een bepaalde voorwaarde voor de uitvoering van de straf op het spel zetten.

Die complexe situatie van de gezondheidsproblematiek brengt ons meteen naar de kwestie die tijdens de Interministeriële Conferentie van de Franse Gemeenschap met de federale ministers werd aangehaald: moeten in 2011 geen “analyse van de behoeften omtrent gezondheid op het niveau van preventie [...] worden uitgevoerd en gesprekken worden gevoerd [...] om alle zaken aangaande de gezondheid van de gedetineerden over te dragen van de FOD Justitie naar het RIZIV?”⁹. Daar voegen wij nog aan toe dat de aspecten van de gezondheid en behandeling van geesteszieken daarin moeten worden geïntegreerd aangezien de werknemers van de FOD, die afhangt van de penitentiaire administratie, zich concentreren op beoordelingen en controles (zij zijn trouwens niet gebonden tot het beroepsgeheim). In verband met die tekorten heeft het CPT de volgende twee bekommernissen, waar het met name in de psychiatrische afdeling van Lantin op stuitte: de psychiatrische behandeling van gedetineerden zonder hun toestemming en het opvallende gebrek aan programma’s ter preventie van zelfmoord. De behandeling van seksuele delinquenten vereist niet alleen een aangepaste behandeling met medicijnen, maar ook psychologische begeleiding waarbij ze bewust moeten worden gemaakt van de feiten en van hun verantwoordelijkheid. Die laatste kan met name worden bereikt via praatgroepen die gericht zijn op een betere controle of beheersing van hun waanvoorstellingen en geweld... Al die problemen tonen aan dat de medische behandeling bijlange nog niet in de buurt komt van de behandelingen waartoe de buitenwereld toegang heeft... ook al kan elke gedetineerde op zijn eigen kosten een beroep doen op een arts naar keuze zonder dat de door die arts voorgestelde medicatie noodzakelijkerwijs door het medisch personeel van de inrichting moet worden opgevolgd. Voor gehandicapten en geïnterneerden zijn de voorwaarden voor behandelingen en individuele verzorging moeilijk in de gevangenis terug te vinden.

⁹ Rapport van de Franse Gemeenschap, Interministeriële Conferentie, december 2010.

4. Over het bewakingspersoneel

Het is algemeen geweten dat de kwaliteit van een instelling afhangt van de personeelsleden en de relaties die zij opbouwen in hun streven naar een gemeenschappelijk doel. Voor een goede werking van de gevangenen lijkt een verbeterde aanwerving van het kaderpersoneel ons de eerste vereiste... waaraan de minister reeds begon te voldoen door het bezit van een diploma hoger secundair onderwijs te eisen als bewijs van voldoende erkende vaardigheden. Omdat het gaat om een beroep waarin relationele vaardigheden essentieel zijn, moeten aan die basisvoorwaarde nog psychologische testen en gesprekken worden toegevoegd om de persoonlijkheid van de kandidaten en voornamelijk hun vermogen tot volharding bij geweld en stress te beoordelen.

Vooraleer een opleiding op touw wordt gezet, moet eerst een definitie worden gegeven die de functie van penitentiair beambte duidelijk afbakent en die een expliciete omschrijving geeft van de functie in haar traditionele en nieuwe vormen van begeleiding van de gedetineerden. De aanzet tot een reële inspanning voor de verlenging van de aanvankelijke opleiding is gegeven, maar er moet ook diepgaand worden nagedacht over de toewijzing van de taken van toezicht en bijstand. "Er moet een duidelijke definitie komen van de rol van de bewakers, want de interpretaties daarvan lopen nog uiteen," bevestigt de voorzitter van Lantin. Een bewustmaking van hun verantwoordelijkheidsgevoel tijdens die dagelijkse begeleiding van de gedetineerden en een gelijke integratie in de teams van professionals (maatschappelijke assistenten, psychologen, artsen, directeur) zouden voor die werknemers een volwaardige motivatie vormen en zouden het toenemende verzuim bij de penitentiaire beambten grotendeels kunnen oplossen. Of zoals de voorzitter van de commissie van Lantin uitlegt: "Die opleiding zou de nadruk moeten leggen op aspecten van de deontologie en psychologie en het mag niet zomaar volstaan om alleen de kwestie van het beheer van de risico's aan bod te laten komen".

De invloed van stakingen van het kaderpersoneel op de werking van een gevangenis vormt een belangrijke aanleiding tot bezorgdheid bij de penitentiaire

verantwoordelijken, maar ook bij de politie en alle personen die inzitten over de naleving van de rechten van gedetineerden. Ondanks een overeenkomst die in april 2010 door de vakbonden werd ondertekend en die voorschrijft dat de administratie zeven dagen van tevoren moet worden ingelicht vooraleer het werk wordt neergelegd, telde de periode tussen 1 mei 2010 en 30 april 2011 maar liefst 109 stakingsdagen waarvoor een heleboel agenten van de lokale en federale politie moesten worden ingezet (meer dan 6000 waarvan 1487 voor de gevangenis van Lantin alleen, volgens de cijfers van het Ministerie van Binnenlandse Zaken)¹⁰. Die laatste worden steeds bozer wanneer ze hun gebruikelijke taken moeten laten liggen om ambtenaren te vervangen van wie ze het vak niet kennen. Op die momenten zijn de incidenten dan ook talrijk: spanningen met de gedetineerden die geen gebruik kunnen maken van hun recht op telefoongesprekken met hun familie of de ontvangst van bezoek, afschaffing of beperking van de verplaatsingen naar de binnenplaatsen en douches evenals problemen met medicatie en verzorging. Nog erger waren bepaalde voorvallen zoals zelfmoorden in de cellen of isoleercel (Andenne, Lantin) en mishandelingen van gevangenen die "hard werden afgeranseld door beledigde agenten en die zodanig werden vernederd dat sommigen overgingen tot een klacht met burgerlijke partijstelling" (Vorst), geweld tussen gevangenen onderling (Jamioulx, Itter), ontsnappingspogingen, enz. In die context van grote incidenten en de schending van de basisrechten van gevangenen betreft het CPT¹¹ dat zijn aanbeveling voor de installatie van een gegarandeerde minimale dienstverlening zonder gevolg is gebleven en dat de procedure voor overleg niet werd nageleefd. De oorzaak? Een gevoel van absolute macht bij de basisagenten die terstond hun werkplek verlaten en zo de vakbonden verplichten hen ondanks de akkoorden te volgen en de directies ertoe dwingen te gehoorzamen zonder mogelijkheid tot straffen. Sommige commissies zijn het volledig eens met het CPT en dringen er krachtig op aan "dat mits naleving van het stakingsrecht, die moet samengaan met de naleving van de andere fundamentele burgerrechten (voortdurende, geruststellende aanwezigheid van politie), een 'gegarandeerde dienstverlening' in plaats van een 'minimale dienstverlening' wordt toegepast zodat de basisrechten van de gedetineerden worden gerespecteerd" (Vorst). Het mag dan ook niet verbazen dat een nieuw wetsvoorstel is inge-

⁹ Persbericht van het agentschap Belga van 01.08.2011.

¹¹ Rapport aan de Belgische overheid omtrent het bezoek in België van het Europees Comité voor de preventie van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (CPT) van 28 september tot 7 oktober 2009, 2010, 24, § 107-117.

diend, zoals dat van Mevrouw Carina Van Cauter, dat “het gevangenispersoneel de verplichting van een minimale dienstverlening wil opleggen, ook bij stakingen” (17.01.2011). Het door professor Dantine van de Universiteit van Luik uitgediepte voorstel heeft de verdienste dat het de rationele en theoretische argumenten harmoniseert en zich baseert op concrete ervaringen.

De veiligheidsagenten die instaan voor de overplaatsing van de gevangenen lijken soms een probleem te vormen, zoals de voorzitter van de commissie van Vorst aangeeft: “Tijdens de overplaatsingen van gedetineerden naar het Justitiepaleis doen zich herhaaldelijk incidenten voor. Het gebeurt niet zelden dat gevangenen in de celwagens worden afgeranseld. Dat is ook het geval in de cellen van het Justitiepaleis zelf. Helaas heeft de directie van de gevangenis helemaal geen macht over het personeel dat verantwoordelijk is voor die overbrengingen en de bewaking van de gedetineerden in het Justitiepaleis. Een gebode jonge vrouw die met een celwagen vanuit de gevangenis van Berkendael werd overgebracht, werd heen en weer geslingerd zonder dat ze zich ergens aan kon vasthouden in het voertuig dat op volle snelheid reed en enkele dagen later kreeg ze een miskraam. Jammer genoeg was er geen manier om het oorzakelijk verband tussen dat incident en haar miskraam te bewijzen. De overplaatsing van zwangere vrouwen in dergelijke oncomfortabele en onveilige omstandigheden roept ernstige vragen op.” De commissies van toezicht zouden controle moeten uitoefenen op het gedrag van het veiligheidspersoneel en op zijn minst tijdens hun aanwezigheid in de gevangenis waar die beambten instaan voor de overplaatsingen naar het Justitiepaleis en de verschillende gevangenissen.

Tot slot benadrukt de Centrale Raad hoe belangrijk het is dat tegenstrijdigheden tussen de keuzes of verklaringen van het strafrechtelijke beleid (het imago en de internationale reputatie van de toepassing van de straffen) en de in de gevangenis uitgevoerde projecten worden vermeden. Het management daarvan mag de rechten van de gevangenen niet negeren of zelfs vergeten. Die zijn namelijk tijdelijk uitgesloten, maar keren wel nog terug naar de maatschappij: die periode van opsluiting moet passen in het kader van begeleiding, moet veel verder

gaan dan een “evaluatie van de risico’s” en moet zodanig worden benut dat elke gedetineerde kan blijven hopen op een terugkeer naar de samenleving. Elke vernedering en elke onmenselijke behandeling kunnen alleen maar de haat en weigering van de leefregels in de maatschappij versterken. Er moet voortdurend worden aangedrongen op de toepassing van de Basiswet om te vermijden dat het beeld ontstaat van een maatschappij die is geobsedeerd door veiligheid, “het beheer van risico’s” en modern management. Onder die voorwaarden blijven de rechten van gedetineerden geen lege doos en geven ze die laatste opnieuw zin voor verantwoordelijkheid, een leven in gemeenschap en rechtvaardigheid.

AANBEVELINGEN

Bij het herlezen van de door ons geformuleerde aanbevelingen in het rapport van 2007 bleek dat slechts weinig antwoorden en oplossingen daadwerkelijk werden verwezenlijkt, ondanks de vergaderingen die eraan werden gewijd en die de vertegenwoordigers van de FOD Justitie, de penitentiaire administratie en de Centrale Raad samenbrachten. De afwezigheid van financiële middelen aanvoeren ter rechtvaardiging van de starheid is betreurenswaardig en komt geenszins overeen met de realiteit wanneer rekening wordt gehouden met de aanzienlijke sommen die werden geïnvesteerd in de bouw en verhuur van gevangnissen. Ondanks die willoosheid en de aanhoudende hinderpalen bij een echt onafhankelijk toezicht stelt de Centrale Raad opnieuw en steeds met volle moed de aanbevelingen voor die noodzakelijk zijn om het respect voor de rechten van gedetineerden in overweging te kunnen nemen.

Controle van de gevangenen

1. Zoals we dat ook al in ons vorige rapport wensten: "Met het oog op echte onafhankelijkheid vraagt de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen om onder het gezag van het Parlement te worden geplaatst". Dat zal voortaan net als de FOD Justitie om de twee jaar een verslag over de toestand van de leefomstandigheden in de gevangenis ontvangen.
2. De Centrale Raad en de commissies van toezicht moeten worden voorzien van vast personeel onder het gezag van de voorzitter van die controlerende organen. Dat personeel kan aan de zijde van de vrijwilligers instaan voor de correcte toepassing van de procedures die betrekking hebben op het klachtrecht.
3. Voor de organisatie en ondersteuning van een commissie van toezicht in elk gevangenis moet een vergoeding van de leden en een betaling voor hun werkzaamheden worden aangemoedigd, zoals artikel 31 § 5 van de Basiswet van 12 januari 2005 voorschrijft.
4. Door het gebrek aan een huishoudelijk reglement in talloze gevangenen (Jamioulx, Nijvel, Saint-Hubert, Doornik, Tilburg, Hoogstraten, Sint-Gillis, Turnhout en Wortel) blijft er sprake van juridische onzekerheid, die onmenselijke of vernederende behandelingen in de hand kan werken.
5. Gezien de moeilijkheden bij de aanwerving van bepaalde personen, met name artsen en advocaten, kan de duur van het vrijwilligerswerk voor de leden van de commissies beter niet worden beperkt tot twee mandaten en kan de leeftijdsgrens voor een kandidatuur best worden opgetrokken tot 75 jaar.
6. Elke commissie moet toegang hebben tot een lokaal dat speciaal voor haar functie is bestemd, moet worden voorzien van technisch materiaal en een eigen secretariaat en moet de mogelijkheid krijgen om opleidingen te volgen. De toekenning van een budget voor elke commissie en de toegang tot het programma ACCES moet worden overwogen.
7. Betreffende de te volgen procedures bij door de commissies vastgestelde problemen wacht de Centrale Raad nog steeds tot de door de penitentiaire administratie aangekondigde richtlijn daadwerkelijk wordt besproken en aan de directies van de gevangenen wordt bezorgd.

Overbevolking en infrastructuur van de strafinrichtingen

8. De Centrale Raad dringt erop aan dat de huurovereenkomst voor de gevangenis van Tilburg niet wordt verlengd omwille van de problemen die met name gerelateerd zijn aan het bezoek, de toegang tot audiovisuele middelen en de voorbereiding van de terugkeer naar de samenleving. In de huidige situatie moet voor de overbrenging van gedetineerden naar de gevangenis van Tilburg hun toestemming worden gevraagd.
9. Hoewel de algemene directie van de gevangenissen al enkele jaren de maandelijkse cijfers van de aanhoudingsmandaten aan de procureurs-generaal meedeelt, moet eerder worden gekeken naar de bezetting en per gevangenis een numerus clausus worden ingesteld: elke dag moeten 'reservecellen' worden vrijgehouden en de rechterlijke macht moet worden ingelicht over de dagelijkse beschikbaarheid in de gevangenissen van elk arrondissement.
10. De herintegratie van de gedetineerden moet worden aangemoedigd met een strafvermindering na het succesvol voltooien van opleidingen evenals met collectieve gratie, twee elementen die een betere sociale en familiale herintegratie zouden kunnen bevorderen.
11. De renovatie van oude gevangenissen moet worden gepland of gestructureerd zodat het leven in kleine eenheden kan worden georganiseerd en de gedetineerden zo een verantwoordelijkheidsgevoel krijgen.

Leefregels in gevangenschap

12. De nadruk moet worden gelegd op de verantwoordelijkheid van de gedetineerden zodat de deelname aan werk en opleiding zo groot mogelijk wordt. In dat kader is de betrokkenheid van de VDAB, Forem en Actiris noodzakelijk voor de opleidingen en de zoektocht naar werk in de gevangenis, maar de deelnemers moeten ook een financiële aanmoediging krijgen.
13. Bij de organisatie van het gemeenschappelijk leven in gevangenschap moet voldoende aandacht worden besteed aan de actieve rol van de gedetineerden en moet worden getracht de spanningen tussen etnische groepen te verminderen door de voorrang te geven aan activiteiten rond werk, opleiding, sport en cultuur.
14. Binnen elke gevangenis moet afhankelijk van het aantal gevangenen worden gezorgd voor de aanwezigheid van een coördinator/directeur van de diensten voor bijstand aan gedetineerden, die hoort bij de gemeenschappen en die geregeld besprekingen zal voeren met de federale directie van de inrichting.
15. De Afdelingen voor Individuele Bijzondere Veiligheid (AIBV) voldoen niet aan het doel van hun oprichting, dus moet dat doel worden herzien of moet de sluiting van de afdelingen worden overwogen. Aangezien in die hoge veiligheidseenheden bijna uitsluitend ernstig psychisch gedragsgestoorde gedetineerden verblijven, vragen wij met aandring dat het Penitentiair Onderzoeks- en Klinisch Observatiecentrum (POKO) zou worden opgericht zoals voorzien in het KB van 19 april 1999.

16. De organisatie van de (seksuele) bezoeken tussen partners in de gevangenis moet gericht zijn op een verbetering van het persoonlijke evenwicht van de gedetineerden en moet erover waken dat voldoende uiting wordt gegeven aan een seksueel en gevoelsleven. In dat kader moeten gezinnen en familieleden terechtkunnen in beter afgezonderde vertrekken waarin ze gedurende maximaal 72 materieel voor zichzelf zorgen.
17. Het werk in de gevangenis moet worden georganiseerd naar het voorbeeld van een moderne onderneming en moet toegankelijk zijn voor iedereen die wil werken. Idealiter maakt een minimumloon het mogelijk de kosten voor de gevangenisstraf zelf te dragen, de familie te steunen en de vergoeding van de schade aan de slachtoffers te garanderen.
18. Elke gedetineerde moet vanaf het moment van definitieve veroordeling naar een observatiecentrum kunnen om te beoordelen welke voorwaarden ideaal zouden zijn voor de uitwerking van diens detentieplan (bijvoorbeeld bepaalde cursussen of beroepsopleidingen) en plan voor herintegratie in de maatschappij.
19. De orde moet worden gehandhaafd door middel van verstandhoudingen gebaseerd op wederzijds respect: er moeten teams gespecialiseerd in ordehandhaving worden opgeleid en ingezet bij ernstige incidenten met geweld.
20. Er moet voor worden gezorgd dat bij elke aankomst van een gedetineerde in de gevangenis systematisch een inventaris van de persoonlijke bezittingen wordt gemaakt. Die inventaris kan later worden gebruikt om te controleren of de gevangene bij zijn vrijlating of overbrenging wel al zijn bezittingen terugkrijgt.
21. De prijzen van de kantine moet geuniformiseerd worden en het beheer van het waargenomen verschil tussen de marktprijs en de prijs in de kantes transparant.

Gezondheid en verzorging

22. Gevangenissen zijn per definitie zorgonvriendelijke omgevingen en de gelijkwaardigheid van de zorgverlening binnen en buiten de gevangenis kan alleen worden bereikt door een nauwe samenwerking tussen Justitie en Volksgezondheid. De zorg voor zowel somatische ziekten als psychiatrische stoornissen moet volledig worden uitbesteed aan Volksgezondheid.
23. Het CPT vraagt dat de Belgische overheid in verschillende vastgelegde ziekenhuizen beveiligde kamers inricht, zoals dat momenteel al het geval is in het Hôpital de la Citadelle in Luik.
24. Artsen en andere zorgverleners moeten gevangenen behandelen, rekening houdend met de beschikbare tijd en middelen. De beoordeling van de kwaliteit van de medische tussenkomsten door zorgontvangers is ook afhankelijk van de kwaliteit van de arts-patiëntrelatie, die meer aandacht moet krijgen. De beschikbare tijd en middelen moeten door de overheid worden uitgebreid, zeker voor wat betreft de psychiatrische zorg die chronisch en blijvend ondermaats is in het penitentiaire milieu.
25. Indien medische bijscholing een individuele verantwoordelijkheid is van elke arts, zou de penitentiaire administratie van gezondheidszorg op regelmatige basis artsbijeenkomsten moeten organiseren voor de bespreking en aanpak van medische problemen eigen aan de gevangeniswereld.
26. Wij stellen het volgende voor om gedeeltelijk tegemoet te komen aan de vraag van de vrije keuze van een arts: in gevangenissen waar meer dan één huisarts werkzaam is, kunnen de gedetineerden worden ingelicht over wie wanneer consultatie houdt en zich bijgevolg inschrijven naar keuze. Bij spoedgevallen of wachtdienst vervalt die keuzemogelijkheid uiteraard.

27. Inzage in de medische dossiers door de plaatselijke commissies wordt niet toegelaten, maar wij menen dat binnen de bestaande wettelijke en deontologische regels nochtans mogelijkheden bestaan. Niets belet de arts van de commissie om met de schriftelijke toestemming van de patiënt en gedetineerde contact op te nemen met de behandelende arts en hem vragen te stellen of een inzage te vragen in het medische dossier. In dat geval kan de behandelende arts ingaan op deze vraag. Hij 'kan' maar 'moet' niet want het medisch beroepsgeheim is van openbare orde en de behandelende arts beslist uiteindelijk over het al dan niet ingaan op de gestelde vraag. De arts van de commissie moet uiteraard eerst oordelen of de inzage in het dossier wel nodig is en dat zal maar uitzonderlijk het geval zijn. Bovendien kan een gedetineerde altijd inlichtingen van medische aard en zelfs een kopie van zijn medisch dossier bekomen volgens de vastgelegde procedure.

Bewakingspersoneel en medewerkers van de psychosociale dienst

28. Vanwege de extreme nadelige effecten van stakingen van het personeel en de bijbehorende risico's voor de integriteit van bepaalde gedetineerden, moet dringend een gegarandeerde dienstverlening tijdens stakingen worden georganiseerd die bij overtredingen tot afschrikwekkende sancties moet leiden.
29. Omdat er talloze klachten bestaan die betrekking hebben op de beschikbaarheid en de achterstand van de door de psychosociale diensten beheerde dossiers, moet een aanvullende bijdrage van de Gemeenschappen worden overwogen bij de bijstand aan en behandeling van gedetineerden in moeilijkheden, vooral op psychologisch vlak.
30. Ter bestrijding van incidenten zoals ontsnappingen met gijzelingen moet de organisatie van de functie van penitentiair beambte worden herzien en moet via gespecialiseerde opleidingen en een strikte controle van de hiërarchie van het plaatselijke personeel een onderscheid durven worden gemaakt tussen de functie van sociaal-educatieve begeleiding enerzijds en handhaving van orde en veiligheid anderzijds.
31. Hoewel bij de aanwerving van penitentiaire beamtten vooruitgang wordt vastgesteld, moet een geleidelijke verlenging van de duur van basisopleidingen worden aangemoedigd en moeten voor al het gevangenispersoneel (artsen, opvoeders, directeuren, verplegers, maatschappelijke assistenten en psychologen) meer voortgezette opleidingen worden ontwikkeld.
32. De familie kan bevorderlijk zijn voor de herintegratie van gedetineerden, dus moet in de eerste plaats op de bezoekafdelingen educatief personeel met een diploma menswetenschappen worden ingezet dat vooral beschikbaar is voor de familieleden en dat op die manier een belangrijke link tussen de wereld binnen en buiten de gevangenis vormt.

BIJLAGEN

1. Ontmoeting met de Nederlandse Toezichtsraad

Verslag van de vergadering van de CTRG (Bel.) – RSJ (Ned.) van 27 april 2010

DATUM	Donderdag 27 mei 2010
PLAATS	Zaal 205-Bordet A
AANWEZIGEN	» Mijnheer Georges Lejeune, voorzitter CTRG» Mijnheer Alain Bourlet, voorzitter van het Directiecomité van de FOD Justitie» Mijnheer Eric Bakker, voorzitter van de Gerechtshof van de Raad (NL)» Mevrouw Anne Bol, advocate, lid van de afdeling “gevangenis” van de RSJ (NL)» Mijnheer Maurits Kruissink, senior adviseur van het ondersteuningsbureau van de RSJ (NL)» Mijnheer Martin Moerings, voorzitter van de afdeling “gevangenis” van de RSJ (NL)» Mijnheer Luc Stas, lid van de strategische cel» Mevrouw Nele Staessens, lid van de strategische cel» Mevrouw Nicole De Clercq, regionaal directeur DG EPI» Mijnheer Xaveer Laureyns, juridische attaché DG EPI» Mijnheer Eric Leytens, tweetalige attaché-assistent DGEPI» Mijnheer Gérard De Coninck, lid van de CTRG» Mijnheer Alain Harford, lid van de CTRG (geen T in Harford)» Mevrouw Véronique Laurent, lid van de CTRG» Mijnheer Paul Cosyns, CTRG» Mevrouw Martine Pieraerts, CTRG» Mevrouw Marie-Aude Beernaert, professor aan de KUL, deskundige» Mevrouw Greet Smaers, deskundige
AFWEZIGEN	» Mijnheer Stefaan De Clerck, minister van Justitie» Mijnheer Hans Meurisse, directeur-generaal, DG EPI» De mevrouwen Collin, Strypstein, Demeersman en Knapen en de heren Van Den Berge en Dubois (CTRG)
SECRETARIAAT	De heren Koen Peumans en Jean-Marc Cornet
SCHRIJVER VAN HET VERSLAG	Mijnheer Koen Peumans

De Voorzitter van de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen heet iedereen welkom. Hij vraagt de aanwezigen om minister van Justitie Stefaan de Clerck en directeur-generaal van het DG EPI Hans Meurisse te verontschuldigen. Hij benadrukt dat de minister en het DG EPI tijdens de vergadering wel vertegenwoordigd zijn door hun medewerkers.

Mijnheer Lejeune vraagt tevens Mevrouw Ann Collin, vicevoorzitter van de CTRG, te willen verontschuldigen omdat zij wegens professionele redenen niet aanwezig kon zijn.

De Voorzitter van de Centrale Raad vertelt dat de problematiek van de overbevolking in de gevangenissen niet bestaat in Nederland, in tegenstelling tot de Belgische situatie. In die bijzondere context hebben beide landen op 31/10/2009 een overeenkomst afgesloten voor de huur van de gevangenis van Tilburg. Op basis van dat akkoord kunnen Belgische gedetineerden hun straf uitzitten in Tilburg, een gevangenis op het Nederlandse grondgebied.

Mijnheer Lejeune herinnert eraan dat Hans Meurisse later aan de CTRG heeft uitgelegd dat de administratieve dossiers van de Belgische gevangenen in Tilburg zich in de gevangenis van Wortel bevinden en dat de Penitentiaire Inrichting Tilburg (PIT) dus wordt beschouwd als een afdeling van Wortel.

Hij legt eveneens uit dat de artikelen 138bis en volgende van het Koninklijk Besluit van 21 mei 1965 in elke gevangenis van België commissies van toezicht hebben geïnstalleerd. De bedoeling is dat die organen een onafhankelijke controle uitvoeren in de gevangenis waar ze zich bevinden en met name op het gebied van de naleving van de regels en de behandeling van de gedetineerden. Op basis van de artikelen 4.1 en 9.2 van de overeenkomst is de interne juridische situatie van België (zoals voorgeschreven door de Basiswet van 12 januari 2005 en het KB van 21 mei 1965) van toepassing voor de gevangenen die in Tilburg verblijven. Artikel 9.2 van de overeenkomst vermeldt concreet dat de overheid bevoegd voor de behandeling van klachten en rechtsvoorwaarden van gedetineerden volgens de Belgische wet gemachtigd is om die functie ook uit te oefenen voor de strafinrichting van Tilburg. Daaruit kan worden afgeleid dat de

commissie van toezicht van Wortel en Hoogstraten ook bevoegd is voor Tilburg. De voorzitter van Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen stelt vast dat die situatie volgens de Nederlandse collega's niet vanzelfsprekend is.

Mijnheer Lejeune legt dit punt specifieker uit: de overeenkomst van 31 oktober 2009 beschrijft in artikel 4.1 dat de juridische situatie van België van kracht is in de gevangenis van Tilburg, maar ze voorziet ook enkele uitzonderingen. Soms is dus de Nederlandse wetgeving van kracht. De voorzitter van de CTRG stelt voor dat zijn Nederlandse collega's enkele voorbeelden geven, met name voor wat betreft de vragen "Wie is bevoegd voor de medische behandelingen?"; "Welke regels moeten worden toegepast wanneer geweld moet worden gebruikt?"; "Welke regels gelden tijdens het vervoer van een gevangene?"; en "Welk orgaan is bevoegd wanneer de rechten van de mens worden geschonden?". Mijnheer Lejeune legt uit dat het uitgangspunt van de overeenkomst van 31/10/09 een gelijkstelling is van de juridische systemen van België en Nederland. Toch geldt het klachtrecht van gedetineerden zoals voorgeschreven door de wet van 2005 nog steeds niet in België en wel in Nederland.

De Voorzitter van de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen legt ook uit dat de commissie van Wortel/Hoogstraten reeds klachten heeft gekregen van gedetineerden in Tilburg, maar de CTRG heeft gewacht op deze vergadering om daarop in te gaan.

Mijnheer Lejeune sluit zijn inleiding af met een dankwoord gericht aan Mijnheer Alain Bourlet, voorzitter van de FOD Justitie, vanwege diens waardevolle morele, logistieke en financiële steun. De voorzitter van de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen verduidelijkt dat de CTRG niet beschikt over een eigen budget en dat dit evenement ter verwelkoming van de Nederlandse collega's kon plaatsvinden dankzij de tussenkomst van Mijnheer Bourlet.

Na de inleiding van de voorzitter stellen de verschillende deelnemers aan de conferentie zich voor. Zijn aanwezig: Mijnheer Alain Bourlet, voorzitter van het Directiecomité van de FOD Justitie, Mijnheer Eric Bakker, voorzitter van de Gerechtshamer van de Raad (NL), Mevrouw Anne Bol, advocate, lid van de afdeling "gevangenissen" van de

RSJ (NL), Mijnheer Maurits Kruissink, senior adviseur van het ondersteuningsbureau van de SRJ (NL), Mijnheer Martin Moerings, voorzitter van de afdeling “gevangenis” van de RSJ (NL), Mijnheer Luc Stas, lid van de strategische cel, Mevrouw Nele Staessens, lid van de strategische cel, Mijnheer Paul Cosyns, lid van de strategische cel, Mevrouw Nicole De Clercq, regionaal directeur DG EPI, Mijnheer Gérard De Coninck, lid van de CTRG, Mijnheer Alain Harford, lid van de CTRG, Mevrouw Véronique Laurent, lid van de CTRG, Mevrouw Marine Pieraerts, lid van de CTRG, Mijnheer Xaveer Laureyns, juridische attaché DG EPI, Mijnheer Eric Leytens, tweetalige attaché-assistent DG EPI, Mevrouw Greet Smaers, deskundige, Mevrouw Marie-Aude Beernaert, professor aan de KUL en deskundige, Mijnheer Jean-Marc Cornet, secretaris van de CTRG en Mijnheer Koen Peumans, secretaris van de CTRG.

Mijnheer Martin Moerings, voorzitter van de afdeling “gevangenis” van de RSJ, neemt het woord en herinnert de aanwezigen aan het feit dat Mevrouw Anne Bol en hijzelf ook aanwezig waren tijdens de vorige vergadering van de CTRG en de RSJ, waar de kwestie rond de taken van beide raden werd besproken. Hij legt uit dat er vandaag een specifieke reden bestaat voor de vergadering, namelijk de gevangenis van Tilburg. Voor beide raden vormt dit de gelegenheid om elkaar te ontmoeten en ervaringen uit te wisselen. Mijnheer Moerings zegt dat Mevrouw Bol, advocate en lid van de afdeling “gevangenis” van de RSJ (NL), die specifieke stof heeft uitgediept en enkele kritieke punten heeft geformuleerd.

Het eerste aangehaalde item is dat van de **medische behandelingen**.

Mevrouw Bol verklaart dat een gedetineerde in België het recht heeft om het bezoek van een arts naar keuze te vragen en om door die arts te worden behandeld wanneer daar gegronde redenen voor zijn (art. 91 van de Basiswet dat nog niet van kracht is en art. 96 van het KB van 21 mei 1965 dat nu van toepassing is en dat bepaalt dat gevangenen op eigen kosten een beroep kunnen doen op een arts naar keuze). In Tilburg wordt die procedure niet toegepast. De gedetineerde moet er dus, zo legt ze uit, worden behandeld door de arts van de inrichting, ook al kan hij op eigen kosten een arts naar

keuze raadplegen. Anne Bol herinnert aan de verplichting van de directeur van de instelling om de rechten van de gedetineerden op het vlak van medische behandelingen te respecteren. Volgens haar bestaan de Belgische garanties inzake medische behandelingen momenteel niet in Tilburg. Mevrouw Bol is dan ook van mening dat het punt rond de behandelingen nog beter moet worden uitgewerkt in het protocolakkoord tussen België en Nederland. In die context denkt Anne Bol dat ook de invoering van het klachtrecht moet worden verduidelijkt. Zij vraagt daaromtrent wat de CTRG reeds heeft gedaan.

De voorzitter van de CTRG legt uit dat de commissie van toezicht van de gevangenis van Wortel inderdaad allerlei klachten heeft ontvangen van gedetineerden in Tilburg, maar dat de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen de aard van die klachten nog niet kent en liever wilde wachten tot deze vergadering vooraleer een standpunt in te nemen.

Daarna vertelt de voorzitter dat de CTRG Hans Meurisse, algemeen directeur van het DG EPI, had uitgenodigd om daarover een gesprek te voeren. De CTRG heeft ook vragen gesteld aan de minister van Justitie. Voor de minister is het Belgische juridische statuut van toepassing in Tilburg, maar hij gaf toe dat bepaalde problemen met de toepassing niet konden worden voorzien en dus niet vooraf door de overeenkomst konden worden vastgelegd.

Mevrouw Bol neemt opnieuw het woord en zegt dat in het protocolakkoord duidelijk wordt bepaald dat een Belgische gedetineerde alleen in België een klacht kan indienen. De RSJ is bijgevolg niet bevoegd op dat gebied. De teksten van het akkoord laten de gevangene dus geen enkele ruimte om een klacht in te dienen in Nederland. Een Belgische gevangene in Tilburg moet dus naar een Belgische rechter of de Belgische overheid stappen. Bovendien gelooft ze niet in een evolutie naar een systeem waarin Nederland die klachten zou behandelen, wat logisch is aangezien de Belgische gedetineerden voor hun interne en externe juridische situatie onderworpen zijn aan het toepassingsgebied van de Belgische wetgeving.

Professor Smaers komt tussen door te zeggen dat het indienen van een klacht niet echt een groot probleem vormt. Dat geldt volgens haar ook voor een gevangene die door zijn eigen arts wil worden behandeld in het kader van zijn medische verzorging. Die gevangene kan een overplaatsing naar een Belgische gevangenis vragen. Mijnheer Cosyns, lid van de CTRG, voegt daaraan toe dat België op dat vlak preventief te werk gaat door gedetineerden met gezondheidsproblemen niet naar Tilburg te sturen.

Mijnheer Laureyns, jurist bij het directoraat-generaal EPI, legt uit dat het recht op een behandeling deel uitmaakt van het protocolakkoord. Hij zegt dat concrete verplichtingen worden opgelegd in artikel 21, dat uitsluitend betrekking heeft op gezondheidszorg. Zo kunnen gedetineerden dagelijkse raadplegingen van een arts en de nodige medicatie vragen. Xaveer Laureyns verklaart ook dat dat louter mogelijk is om praktische redenen. Medische behandelingen zijn in Tilburg mogelijk via uitbesteding, maar de Belgische staat blijft de eindverantwoordelijke. België kan daar in Tilburg dus zeker verantwoordelijk voor worden gesteld.

De leden van de RSJ merken op dat de Nederlandse wet van 21 januari 2010 ter goedkeuring van de overeenkomst stelt dat alleen de eerste twee alinea's van artikel 42 van de PWB van toepassing zijn terwijl de andere alinea's van artikel 42 over de verplichting tot verzorging van de directeur en de specifieke regels voor klachten op medisch vlak niet toepasselijk zijn. Mijnheer Kruissink vraagt vervolgens tot wie een gedetineerde zich kan richten als hij een klacht wil indienen.

Mijnheer Laureyns zegt eerst en vooral dat op dit moment geen enkele gevangene een klacht heeft ingediend. Het verdrag voorziet echter op pragmatische wijze in die mogelijkheid: een gevangene wordt ter preventie niet naar de PIT overgeplaatst of wordt naar België teruggebracht wanneer bekend is dat hij een medische voorgeschiedenis heeft of wil worden behandeld door een arts naar keuze en daarvoor toelating heeft gekregen. Daarom voorziet art. 4.1 van de overeenkomst dat de gedetineerde het recht behoudt om zijn overbrenging naar België te vragen.

Luc Stas, lid van de strategische cel van het Ministerie van Justitie, zegt dat in een ont-haalbrochure duidelijk aan de gevangenen wordt uitgelegd dat ze een arts naar keuze kunnen raadplegen als de directeur van het etablissement daar toestemming voor geeft. In de brochure wordt eveneens vermeld dat een overplaatsing naar een gevangenis in België wordt gepland als de raadpleging van de gewenste arts niet mogelijk is.

Georges Lejeune vraagt aan Mijnheer Stas of een exemplaar van de brochure naar de deelnemers van de vergadering kan worden gestuurd. Mijnheer Stas zal daarvoor het nodige doen.

Mijnheer Martin Moerings, voorzitter van de afdeling "gevangnissen" van de RSJ (NL), vraagt of een verslaafde gevangene zijn behandeling met methadon in de gevangenis van Tilburg kan voortzetten. Mijnheer Gérard De Coninck, lid van de CTRG, legt uit dat in een dergelijk geval een attest van externe behandeling wordt uitgereikt en de arts een attest voor methadon zal vragen.

Mevrouw Bol begint aan het tweede gesprekspunt, namelijk **het gebruik van geweld tijdens het vervoer van gevangenen**. Volgens Anne Bol is de Nederlandse wetgeving hier van toepassing. Het protocolakkoord tussen België en Nederland is volgens haar echter niet zo duidelijk over het vervoer van gedetineerden.

Ze legt uit dat de Nederlandse wetgeving en in het bijzonder de "geweldinstructie penitentiaire inrichtingen" toepasselijk is tijdens de overplaatsing van gedetineerden omdat het Nederlandse personeel is opgeleid conform die regels en een specifieke opleiding ondanks de kleine verschillen met het Belgisch recht overdreven blijkt te zijn. Het vervoer van gevangenen wordt op zowel het Belgische als het Nederlandse grondgebied toevertrouwd aan Nederlandse ambtenaren. Die beschikken immers over een team van gespecialiseerde ambtenaren, namelijk de 'Dienst Vervoer en Ondersteuning', in tegenstelling tot België waar de politie die taak op zich neemt.

Mevrouw Bol ziet in dat kader nog een tweede probleem: zij ziet niet waar de Belgische gedetineerden met hun klachten terecht kunnen. Momenteel kunnen zij zich richten

tot de directeur van de inrichting maar niet tot een Belgische rechter, bijvoorbeeld wanneer een gevangene geweld heeft moeten ondergaan of wanneer hij een van zijn bezittingen is kwijtgeraakt tijdens een overplaatsing.

Volgens professor Smaers zijn zowel binnen de instelling van Tilburg als tijdens het vervoer de Nederlandse voorschriften van toepassing omdat de taken door Nederlands personeel worden uitgevoerd. Zij ziet slechts één probleem, namelijk "Hoe kan daarover een klacht worden ingediend?". Greet Smaers onderscheidt in het kader van het vervoer van gevangenen twee soorten klachten: klachten tegen individuele personen en klachten tegen de staat.

Mevrouw Bol signaleert dat het kader duidelijker moet worden. Voor een jurist is alles begrijpelijk, maar niet voor een gevangene.

Mijnheer Moerings vermeldt de punten waarbij de juridische systemen van België en Nederland met elkaar in aanraking komen. Bij het gebruik van geweld dient de Nederlandse wetgeving als referentiepunt. Een klacht daaromtrent wordt echter onderworpen aan het Belgisch recht. Een klacht omtrent een door de Nederlandse wet behandeld onderwerp, kan dus worden beoordeeld in het licht van het Belgisch recht.

Mijnheer Laureyns antwoordt dat in het verdrag wordt voorzien dat het vervoer tussen Wortel en Tilburg zou worden georganiseerd door Nederlandse ambtenaren. Mevrouw Bol vraagt waarom een dergelijke specifieke regel in de overeenkomst werd opgenomen. Mijnheer Laureyns antwoordt dat de werkgroep internationaal strafrecht die materie heeft behandeld. Ze moest uitdrukkelijk worden vastgelegd omdat de gekozen oplossing impliceert dat de Nederlandse ambtenaren taken uitvoeren op het Belgisch grondgebied.

Mijnheer Martin Moerings, voorzitter van de afdeling "gevangenis" van de RSJ (NL), zou willen dat alle gedetineerden met verlof vooraf worden overgebracht naar Wortel. En hetzelfde moet gebeuren bij hun terugkeer uit verlof voordat ze

zich opnieuw integreren in Tilburg. Hij vraagt of dat geen problemen met zich meebrengt.

Xaveer Laureyns heeft in die zin nog geen problemen waargenomen. Hij geeft echter toe dat er enkele praktische problemen bestaan. Hij geeft aan dat het waar is dat de Belgische gedetineerden eerst naar Wortel worden vervoerd om daarna van hun penitentiair verlof te genieten. De wettelijke termijn van dat verlof begint op het moment van hun vertrek in Wortel.

Mijnheer Eric Bakker, voorzitter van de gerechtshof van de Raad (NL), kaart de kwestie van het verlies van bezittingen tijdens het vervoer van gevangenen aan. In een dergelijk geval is de verantwoordelijke volgens Mijnheer Bakker de persoon die het vervoer verwezenlijkt. Hij vraagt om de samenstelling van een overzicht van de voorwerpen. Professor Bernaert bevestigt dat tijdens het vervoer van gedetineerden veel voorwerpen verloren gaan en dat de manier van samenstellen van het overzicht veel verschilt van gevangenis tot gevangenis. Marin Moerings bevestigt dat zich in Nederland hetzelfde probleem voordoet.

Mijnheer Lejeune, Voorzitter van de CTRG, neemt het woord en vraagt hoeveel **klachten** reeds werden **ingediend door de gedetineerden van de PIT**.

Mijnheer Laureyns meldt dat er 18 werden opgetekend, die vooral gekant waren tegen het principe zelf van de overplaatsing naar Tilburg en waarvan er geen enkele door een rechter als gegrond werd beschouwd.

Mijnheer Bakker voegt daaraan toe dat andere klachten gerelateerd waren aan de leefomstandigheden, vooral in het begin (te veel tijd in de cel moeten doorbrengen, geen kranten of televisieprogramma's beschikbaar in het Frans, afwezigheid van frietjes op het menu, gebrek aan een arts, bezoeksregels, ...).

Xaveer Laureyns zegt dat het bezoeksrecht in Tilburg ruimer is dan in België om zo te compenseren dat de gevangenis zich niet in België bevindt. Hij geeft toe dat de gevangenis in het begin aan groeipijnen leed, maar dat er momenteel geen

klachten meer zijn. Hij vermeldt dat bovendien op dat vlak de kosten voor een telefoongesprek van Tilburg naar België gelijk zijn aan die van een nationale oproep. Hetzelfde geldt voor de verzending van een brief van Tilburg naar België.

Vervolgens stelt Mijnheer Bakker een algemene vraag: welke maatregelen treft België om een oplossing te vinden voor de ontoereikende capaciteit van de gevangenen? Nicole De Clerck, directeur voor de regio Noord van het DG EPI, antwoordt dat in het Masterplan van de minister van Justitie zeven nieuwe gevangenen en twee psychiatrische afdelingen zijn voorzien.

Gérard De Concink sluit dit punt af met een positieve noot. Hij legt uit dat het penitentiair systeem in Nederland veel meer gericht is op repressie dan op het educatieve aspect. Hij blijft erin geloven dat België in personeel zal investeren om die twee domeinen zo op hetzelfde niveau te brengen.

Martine Pieraerts brengt vervolgens de discussie over de **externe juridische situatie van de gedetineerden en de steun bij hun sociale integratie** op gang. Ze legt de deelnemers van de vergadering uit dat de strafuitvoeringsrechtbank (SUR) van Antwerpen bevoegd is voor de gevangenis van Tilburg. Die situatie is niet vanzelfsprekend. Mevrouw Pieraerts verklaart dat het opstellen van een toelating voor het verlaten van de gevangenis voor een gedetineerde een week in beslag neemt, wat bijvoorbeeld de regeling van een afspraak met de VDAB moeilijk maakt. Daardoor kan de vervroegde vrijlating van een gevangene vertraging oplopen. Volgens haar zijn er ook heel wat gedetineerden die niet voor de strafuitvoeringsrechtbank verschijnen omdat die procedure te ingewikkeld is.

Eric Bakker voegt daar nog aan toe dat bij problemen de klassieke oplossing niet bestaat voor de gevangenen van Tilburg omdat de plaatselijke psychosociale dienst zich momenteel nog in de embryonale fase bevindt. Nicole De Clerck antwoordt op die opmerking dat versterking onderweg is.

De deelnemers merken op dat er in Tilburg zeer weinig klachten zijn in vergelijking met de andere Nederlandse gevangenen, wat kan worden verklaard door het feit dat er bij de Belgische gedetineerden nog geen sprake is van een "klaagcultuur", met name doordat de Basiswet op dat vlak nog niet wordt toegepast.

De Nederlandse delegatie sluit de gesprekken van de bijeenkomst af met het onderwerp van de gelijkheid tussen beide landen betreffende de overeenkomst over Tilburg en de openbaarheid van de overeenkomst. Mijnheer Laureyns legt uit dat de samenwerkingsovereenkomst in tegenstelling tot het verdrag zelf niet werd gepubliceerd omdat het gewoon een akkoord was tussen twee administraties. De Nederlandse delegatie stelt zich vragen bij de juridische zekerheid door die beperkte openbaarheid. Mijnheer Stas overhandigt de deelnemers van de Nederlandse Raad een exemplaar van het protocolakkoord over Tilburg tussen België en Nederland.

De Nederlandse delegatie vraagt ook waarom de Nederlandse wet vooral van toepassing is op het samenwerkingsakkoord. Mijnheer Laureyns legt uit dat dat een eis was van de Nederlandse onderhandelaars. Die vraag was voor het DG EPI gerechtvaardigd omdat de gevangenis zich in Nederland bevindt.

Anne Bol sluit de debatten af door te wijzen op het probleem dat de commissie van toezicht van Wortel en Hoogstraten verantwoordelijk is voor de gevangenis van Tilburg. Het idee dat de gevangenis van Tilburg op administratief niveau wordt beschouwd als een afdeling van die van Wortel / Hoogstraten, was een verrassing. Xaveer Laureyns zegt dat het een beslissing van de minister van Justitie was. De Voorzitter van de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen besluit dat de CTRG de commissie van toezicht van Wortel / Hoogstraten moet steunen zodat zij die taak goed kan uitvoeren.

Mijnheer Lejeune bedankt de deelnemers en vraagt het DG EPI om de leden van de CTRG een kopie van het protocolakkoord voor samenwerking te bezorgen. Mijnheer Moerings bedankt op zijn beurt de Belgische deelnemers voor hun ontvangst.

2. Ontmoeting tussen de voorzitter van de CTRG en de federale ombudsvrouw (06.12.2010)

Verslag van de vergadering van de CTRG met de federale ombudsvrouw op 6 december 2010

DATUM	Maandag 6 december 2010
PLAATS	FOD Justitie Zaal 214 Bordet A
AANWEZIGEN	» Mijnheer Georges Lejeune, voorzitter van de CTRG; » Mevrouw Catherine De Bruecker, federale ombudsvrouw; » Mijnheer Philippe Nicodème, directeur.
SECRETARIAAT EN SCHRIJVER VAN HET VERSLAG	Mijnheer Van de Peene

De voorzitter van de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen heet Mevrouw de federale ombudsvrouw van harte welkom. Deze vergadering vindt plaats omdat die laatste heeft verzocht om een gesprek om op de hoogte te zijn van de stappen die zijn ondernomen naar aanleiding van de afwezigheid van een commissie van toezicht voor de gevangenis van Brugge en Ruiselede.

Mijnheer Lejeune licht de verschillende initiatieven toe die reeds werden ondernomen, namelijk de verzending van brieven naar de eerste voorzitter van het hof van beroep van Gent, de voorzitter van de orde der geneesheren van West-Vlaanderen en een criminoloog van de universiteit van Gent evenals telefonische contacten met de stafhouder van de orde van advocaten van Brugge.

De eerste voorzitter heeft te kennen gegeven dat hij bereid is het voorzitter-

Mijnheer Van de Peene commissie op zich te nemen, maar dat hij de nodige formaliteiten voor het vinden van andere kandidaten aan de CTRG overlaat.

Mijnheer Toye, doctor in de geneeskunde, heeft op zijn beurt meer duidelijkheid gevraagd over de taken die door de arts van de commissie moeten worden vervuld.

Mijnheer Lejeune wijst erop dat het niet eenvoudig is om met inachtneming van de vereiste formaliteiten kandidaten te vinden voor de commissies van toezicht. Er worden hen immers veel en zware taken toevertrouwd. Bovendien worden ze niet vergoed voor hun geleverde inspanningen en kunnen ze hun taak vaak niet tot een goed einde brengen omwille van de penitentiaire assistenten en bepaalde directies van gevangenis.

Al die moeilijkheden en nog heel wat andere werden reeds uiteengezet in het rapport van 2007 van de CTRG.

In principe hebben de commissies van toezicht binnen de gevangenis overal

toegang toe, behalve tot het medisch dossier van de gevangene want dat wordt onvoorwaardelijk geweigerd, ook voor de arts die lid is van de commissie. De gevangenen baseren zich daarvoor op een standpunt van de orde der geneesheren. Mijnheer Lejeune merkt echter op dat de arts van het team van het CPT daartoe toegang mag krijgen. Hij vindt die verschillende behandeling onbegrijpelijk.

De voorzitter van de CTRG wijst op het vrij onrealistische karakter van het idee van de huidige minister van Justitie, die wil dat jongeren deel uitmaken van de commissies. De leeftijdsgrens van 70 jaar zoals voorgeschreven door artikel 138quinquies, § 3 van het Koninklijk Besluit van 21 mei 1965 zou zelfs moeten worden afgeschaft.

Het is eveneens abnormaal dat de leden van de commissies slechts beschikken over twee mandaten van telkens vier jaar, terwijl de leden van de CTRG twee mandaten van telkens vijf jaar krijgen.

De aandacht van de minister van Justitie werd reeds gevestigd op het gebrek aan logica van die toestanden.

Mijnheer Lejeune herhaalt dat de leden van de commissies niet voor hun inspanningen worden betaald, met uitzondering van de secretarissen. De minister van Justitie heeft natuurlijk wel voorgesteld om de leden van de CTRG een vergoeding toe te kennen, maar die hebben elke premie geweigerd en dus kunnen ook de leden van de lokale commissies er niet van genieten.

Samenvattend legt Georges Lejeune uit dat het gezien de huidige taken en financiële omstandigheden moeilijk is mensen te motiveren om in de commissies te zetelen.

Door die moeilijkheden en nog heel wat andere (problemen met het gevangenispersoneel, gelijktijdige vertragingen in de terugbetaling van de verplaatsingskosten, ...) blijven in verscheidene strafinrichtingen geen of te weinig leden over.

Dat is het geval in Brugge en Ruiselede, Itter, Verviers, Nijvel en Dinant/Saint-Hubert.

De federale ombudsvrouw wil weten wat de aard van de relaties tussen de CTRG, de lokale commissies van toezicht en de algemene directie van de strafinrichtingen is. Daarop wordt geantwoord dat die verschillende vormen aannemen.

Mevrouw De Bruecker vraagt hoe de klachten van de gedetineerden van Brugge en Ruiselede momenteel worden behandeld.

Georges Lejeune legt haar uit dat die rechtstreeks door de CTRG worden onderzocht en dat amper twee dagen geleden twee van haar leden ter plaatse zijn geweest.

Voorzitter Lejeune vertelt dat de bepalingen van de wet van 12 januari 2005 betreffende de afhandeling van klachten en bezwaren van gedetineerden meer dan dringend van kracht moeten worden. De commissies van toezicht zullen dan zeker het gevoel hebben wat nuttiger te zijn. Maar dan moet een efficiënt systeem worden voorzien om de Klachtencommissies en de Beroepscommissie van de Centrale Raad samen te stellen.

De federale ombudsvrouw wenst te beschikken over de jaarrapporten van de CTRG.

Die zullen haar worden bezorgd. De CTRG zal eveneens een kopie overhandigen van de deontologische code die van toepassing is voor de leden van de commissies van toezicht. Mijnheer Lejeune vertelt daaromtrent dat er rapporten bestaan voor de jaren 2005, 2006 en 2007. De rapporten voor 2008, 2009 en 2010 worden momenteel door de commissies nog uitgewerkt op basis van een nieuwe vragenlijst die is gebaseerd op de Europese Gevangenisregels. Die rapporten moesten tegen eind maart 2011 worden binnengebracht. De CTRG zal aan de minister voorstellen om in de toekomst om de twee jaar een rapport op te stellen.

Mevrouw De Bruecker wil weten of de commissies van toezicht op de hoogte zijn van de rol van de federale ombudsman en of uitwisselingen tussen de federale

ombudsmannen en de voorzitters van de commissies niet nuttig zouden zijn. Mijnheer Lejeune beschikt niet over elementen om op het eerste deel van de vraag te antwoorden.

Voor de rest kunnen praktische voorwaarden worden voorzien. Mijnheer Lejeune is bereid om een ontmoeting tussen de federale ombudsman en alle commissies van toezicht te organiseren om hen te informeren over de taken en concrete middelen van de ombudsman omdat slechts weinig commissieleden weten dat de federale ombudsman de klachten van gedetineerden kan behandelen.

Omtrent de behandeling van de kandidaturen van eventuele toekomstige leden van de commissies van toezicht laat de voorzitter van de CTRG weten dat de CTRG die onderzoekt op basis van een verzoek en een sollicitatiebrief, een curriculum vitae en een advies van de voorzitter van de plaatselijke commissie.

De federale ombudsvrouw kondigt een plan voor de aanwezigheid van de federale ombudsman in de strafinrichtingen aan. Overleg met de commissies van toezicht is echter zeker nodig aangezien de gedetineerden problemen van uiteenlopende aard hebben die bijgevolg tot specifieke bevoegdheden behoren.

Mevrouw Catherine De Bruecker kondigt proefprojecten in de gevangenissen van

Brugge, Vorst en Andenne aan.

3. Bijlage 3. Overzicht van de leden van de Centrale Raad (31.12.2010)

- » Georges Lejeune, voorzitter
- » Ann Collin, vicevoorzitter
- » Liesbeth Knapen, Nederlandstalig lid
- » Martine Pieraerts, Nederlandstalig lid
- » Tina Demeersman, Nederlandstalig lid
- » Julie Strypstein, Nederlandstalig lid
- » Paul Cosyns, Nederlandstalig lid
- » Véronique Laurent, Franstalig lid
- » Alain Harford, Franstalig lid
- » Christophe Dubois, Franstalig lid
- » Gérard De Coninck, Franstalig lid
- » Yves Vandenberghe, deskundige.

Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen
Waterloolaan 115
1000 Brussel
Tel.: 02 542 65 11
www.justitie.belgium.be